

زینب حبیبی

مؤلف :

Ketabton.com

پوهندوی نور احمد شاکر

۱۳۵۰

دغه کتاب دوز مې مجلې د ۱۳۵۰ کال د لو مړی
اودوهمې گڼې په بدل کی چاپ شوی دی .

د کتاب د بین المللی کال په مناسبت

زینب حبیبی

مؤلف :

پوهندوی نور احمد شاگر

۱۳۵۰

فهرست

مخ	مضمون
۱	لومری خبری
۵	ژبپوهنه اودهغې خانګي
۶	ژبه اولیک
۸	د انسان صوتي غړي
۱۰	د آوازونو وتونځي
۱۳	د آوازونو ډولونه
۲۵	فونیتیکس او فونیمیکس
۲۸	فونیم
۳۱	مورفیم
۳۶	مورفو فونیمیکي بدلون اودهغه ډولونه
۴۱	دیوې ژبې د مورفیمونو د معلومولو او بېلولو لارې
۵۶	لهجوي اطلس
۶۷	د لهجوي اطلس اصطلاحات
۷۰	یادونه
۷۲	ماخذونه

لومړۍ خبرې

په اوسني نړۍ کې د ژبې پوهان په دې عقیده دي چې که سړی وغواړي چې یوه ژبه په داسې توګه تدریس کړي چې شاګرد په لږ وخت کې هغه ژبه زده کړي نو د اوس وړې ده چې دغه ترتد ریس، هم د شاګرد د مورنۍ ژبې او هم دهغې ژبې چې شاګرد یې زده کول غواړي فونیمې او مورفیمې تجزیه وکړي او د دغود واک وژبو. ساختمان او جوړښت او نور خصوصیات په صحیح ډول سره څرګند کړي، وروسته د دغود واک وژبو د ساختمان د مقایسې او پرتلې له مخې دهغوی د ساختمان توپيرونه معلوم کړي.

داځکه چې هرکله چې سړی کومه ژبه زده کوي، ځکه چې دی دخپلې ژبې له ساختمان سره له کوچنیوالي څخه عادت لري نو که څه هر دی په دې وپوهېږي چې دده مورنۍ ژبه او د ابله ژبه د جوړښت له مخې توپیر سره لري خو بیا هم دخپل عادت له مخې هغه مطالب چې په نوې ژبه کې یې ادا کوي دخپلې ژبې د جوړښت له مخې

ترتيبوي . او ترخوچه د ژبي شاگرد و دغو توپيرونو ته متوجه نسي او په دغه خبره
کي بڼه مشق او تهرين ونکړي ، دنوي ژبي دا استعمالولو په وخت کي په دغو برخو کي
تل غلطيو وا شتبا ه گانوسره مخامخ کيږي .

د بېلو بېلو ژبو ويونکي د يوې ټاکلي ژبي په نږدې کچه کي بېل بېل
مشکلات لري . که يوانگريزي ژبي او يو دمي ژبي وغواړي چه پښتو نږدې کړي ، د دوي
مشکلات سره يوشی ندي . د مثال په توگه د پښتو د دې دوو جملو (نه وړو دى -
خوږم ، ما وړو دى و خوره) په نږدې کچه کي پرته له فونيمي مشکلاتو څخه انگريزي
ژبي دوه مشکله لري : يو دا چه دده په ژبه کي فعل د نوموړو جملو په پای کي نه راځي ،
بل دا چه په انگريزي کي د واحد متکلم له پاره په فاعلي حالت کي يوازې يوضهير (I) موجود
دى . مگر په پښتو کي دوه ضميرونه (نه ، ما) استعمال کيږي او دغه هر ضمير د استعمال
ټاکلي او مشخص ځايونه لري . نو بيا يي چه د اهر و مړ و دده نه و نږدې نسي چه په
پښتو کي فعل په کوم ځاي کي راځي او په کوم ځاي کي (نه) ووايي او په کوم ځاي کي
(ما) . دمي ژبي بيا د فعل په برخه کي د ويره مشکلات نلري خود نوموړو وضهيرونو
په برخه کي هغه مشکلات چه انگريزي ژبي يي لري دمي ژبي يي هم لري . دغه رنگه
د (دازما کور دى) په برخه کي انگريزي ژبي د (زما کور) په برخه کي څه مشکل نلري .
ځکه چه دى په خپله ژبه کي هم لومړى (زما) او بيا (کور) استعمالوي (my home) ،
خودمي ژبي د مشکل سره مخامخ کيږي ، ځکه چه دى په دمي ژبه کي لومړى (کور)
او بيا (زما) وایي (خانه من) .

دغه رنگه ځکه چه د ټولو ژبو ټول آوازونه سره يوشی ندي نو په دې

برخه کي هم د ژبي زده کوونکی ممکن مشکلات ولري . دا مشکلات هر اکثره يوشی نوي .
د مثال په توگه د (ختکي) په کلمه کي انگريزي ژبی د (خ) اودري ژبی د (ت) د تلفظ
په برخه کي له مشکل سره مخامخ کيږي .

د ژبي په زده کړه کي د ژبي دبېلو بېلو لهجود توپير څخه هم ساتگي نسي پتېدلای . که
يوه ژبه خو لهجې ولري نو دهغې ژبي د زده کړي په لومړي سر کي بنيالي چه له نوموړو
لهجو څخه يوازي يوه لهجه انتخاب او هغه تدريس سي .

که د ژبي شاگرد وغواړي چه د يوې ژبي ټولي لهجې زده کاندې نوبته
لاس داده چه دی لومړی يوه لهجه ښه زده کړي او وروسته بيا دهغې لهجې په شمول د
نوموړي ژبي د ټولو لهجو توپير ونه مطالعه او زده کړي او وروسته نو په هره لهجه چه خبري
کوي د نوموړو توپيرونو عايت وکړي .

له نوموړي بيان څخه مطلب دادی چه دنړۍ ژبي د داخلي ساختمان
او جوړښت له مخې کټ مټ يوشی ندي او يوله بله توپير سره لري . هرکله چه کومه ژبه وکړه
چاته تدريس کيږي که دهغه چا مخصوص مشکلات چه د نوموړي ژبي په زده کړه کي
بي لري په نظر کي ونيول سي نو د ژبي شاگرد کولای سي چه پر نوموړو مشکلاتو باندي په
لږ وخت کي بريالی سي او په يولږ وخت کي په صحيح ډول سره نوې ژبه زده کړي .

څنگه چه دغه موهم وويل د ژبي د شاگرد مشکلات هغه وخت
څرگندېدلای سي چه د شاگرد د ژبي ساختمان او دهغې ژبي جوړښت چه شاگرد يې .
زده کول غواړي په علمي ډول سره تجزيه او تحليل سي . دهغوی د آوازونو ډولونه ،
مورفيمونه او مورفيمونو ترکیب او د کلام دا جزا و ترتیب او داسي نور خصوصيتونه

په صحیح ډول سره معلوم سې ، وروسته دمقايسې او پرتلې له مخې دنوموړو دواړو
ژبو توپيرونه (چه ددغو توپيرونو مجموعه په حقيقت کې دهغو مشکلاتو يوه مجموعه ده
چه د ژبې نږدې کونکې ته د ژبې دنږدې کړې په وخت کې وراپېښېږي) ښکاره سې.
په دې رساله کې د ژبې د ساختمان او جوړښت د سپړلو په باره کې ځينې مقدماتي-
يادوني سوي دي او زيارايستل سوي دي چه د ژبپوهنې علاقه مندانوته د ژبې داوازونو
او فونيمونو او هغوی په فونيمیکي الفبا سره د ليکلو ، دمورفيمونو د معلومولو او د
هغوی د ډولونو او بدلونونو په باره کې څه معلومات وړاندي سې او دغه رنگه
د يوې ژبې د بېلو بېلو اوجو دخپرلو او دهغوی د ثبتولو لارې چه د ژبې د ساختمان او-
جوړښت د معلومولو په برخه کې ډېر اهميت لري په لنډ ډول وښوولي سې او په دې توگه
هغوی ته په دې باره کې دنوري زياتې او بشپړې مطالعې له پاره زمينه برابره سې .

نور احمد شاگر

ژبپوهنه اود هغې څانگې

ژبپوهنه وهغه علم ته وايي چه دهغه په ذريعه د ژبې داخلي ساختمان اوجوړښت ترڅپرني لاندي نيول کيږي اومهمې څانگې يې دادي: تشریحي ژبپوهنه، تاریخي ژبپوهنه اومقایسوي ژبپوهنه.

تشریحي ژبپوهنه (descriptive linguistics) د ژبپوهني هغه اساسي اومهمه څانگه ده چه په هغه کي یوه ژبه بېله دې چه تاریخي بدلون او تحول يې په نظر کي ونیول سي په یوه ټاکلي اومعین وخت کي مطالعه کيږي. په تاریخي ژبپوهنه (historical linguistics) کي د ژبې هغه تاریخي تحول اوبدلون ترغوراوڅپرني لاندي نیول کيږي چه په بېلو بېلو دورو کي ورپېښ سوی وي. په مقایسوي ژبپوهنه (comparative linguistics) کي خوشبېي چه له یوې کورنې څخه وي یاد ژبو څو کورنې په مقایسوي ډول ترغور لاندي نیولې کيږي اویوله بله سره پرتله کيږي خوچه د دوی ترمنځ نژدېوالی

اوارپکی څرگند سې .

په تاريخي ژبپوهنه کې د يوې ژبې مواد چه په دوو يا نړيا تو دورو کې د
 د تشرېحي ژبپوهنې له مخې تهيه سوي او څېړل سوي وي مطالعه کېږي. په مقاييسوي
 ژبپوهنه کې د دوو يا زياتو ژبو يا لهجوهغه مواد چه د تشرېحي ژبپوهنې له خوا راغونډ
 سوي او څېړل سوي وي تر غور لاندې نيول کېږي او دهغوی ورته والی معلومېږي.
 نو د دې له امله د تاريخي او مقاييسوي ژبپوهنې پوهان او محققين د تشرېحي ژبپوهنې په
 محققينو پسې مخې او هغه مواد مطالعه کوي چه د تشرېحي ژبپوهنې د پوهانو له خوا
 تهيه سوي او څېړل سوي وي . مگر د تشرېحي ژبپوهنې پوهانو او محققينو ته د تحقيق
 په وخت کې د تاريخي او مقاييسوي ژبپوهنې د محققينو مواد په سته نه ورځي .

ژبه اولیک

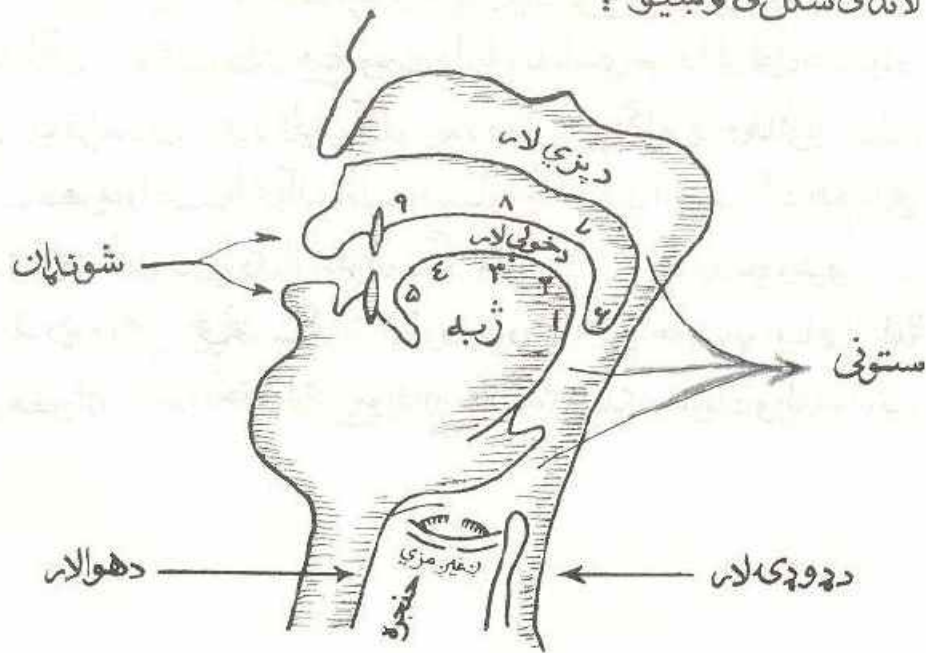
ژبه هغه آوازونه دي چه انسانان يې دخپلو افکارو او خيالونو څرگندولو په غرض تر يو
 خاص نظم او سيستم لاندې د صوتي غږونو په واسطه له خولې څخه راباسي او په دې
 توگه په خپلو منځونو کې يوله بله سره رابطه پيداکوي . لیک هغه سيمبولونه او علامې دي
 چه دهغوی په واسطه انسانان يوله بله خپل افکار او خيالات اظهاروي . لیک په عمومي
 ډول پر دوو برخو باندي وېشل کېږي : يو تصويري لیک او بل الفبايي لیک . په تصويري
 لیک کې انسانان خپل فکر ونه د تصويرونو او شکلونو په واسطه څرگندوي او د آوازونو سره
 کومه رابطه نلري . اما په الفبايي لیک کې دهغو آوازونو له پاره چه په خبرواترو کې

استعمال یري سیمبولونه را ورل کیری او ددغه سیمبولونو مجموعه چه دیوې ژبې -
ټول آوازونه و بنیې د ژبې الفبا بلله کیری .

ژبه اولیک که خه هم یوله بله سره نزدې رابطه لري خوبیا هم ژبه پیل
شی ده اولیک پیل شی دی او باید دا دواړه سره گډنسي . یو ژبپوهان د ژبې اولیک
تر منځ په سته توگه توپیر کولای سي ، خو هغه کسان چه په دې باره کي پی غور نوي کړي
ژبه اولیک دواړه یوشی بولي ، حتی کله کله ځیني خلک لیک اساس بولي او په همدې
اساس د ژبې قضاوت کوي حال دا چه اساس ژبه ده او د لیک قضاوت باید د ژبې پر اساس
وسی . همدغسي اشتباه گاني کله کله د گرامر او ژبې تر منځ هم واقع کیری . یو ژبپوهان
هر کله چه د ژبې کرامر لیکي هېڅ کله د مورنۍ ژبې وویونکي ته دانه وایي چه داسی مه
وايه داسي ووايه . بلکه ددې پرځای چه دی د مورنۍ ژبې وڅښتن ته هدایت وکړي
دی پخپله باید د مورنۍ ژبې له څښتن څخه هدایت واخلي ، یعنی باید پوښتنه ځني
وکړي چه تاسي څنگه وایاست ؟ هر ډول چه هغوی ویل دی باید هغه شی کټ مټ
په خپله پېتیا کي ضبط کړي . دا ځکه چه گرامر د ژبې له مخي لیکل کیری او ژبه د گرامر
له مخي منځ ته نه ماځي . یو ژبپوهان هېڅ وخت دا زیار نه باسي چه د ژبې ټول مواد
هر و مر و ترعمومي قواعد ولاندي راوي . ځکه چه دده په نزد د گرامر د پوهانو په اصطلاح
د ژبې استثنا آت هغومره اهمیت لري لکه باقاعده شیان چه پی لري او استثنا آت هم د ژبې
یوه مهمه برخه تشکیلوي . نو که چیری دی له هغو څخه سترگی پټی کړي یا پی په بله بڼه سره وښيي په -
حقیقت کی دی د ژبې دیوې مهمې برخې څخه سترگی پټوي او د ژبې ددغې برخې پر حقیقی بڼه او ساختار باندي
پرده غوروي ، او هغه چاته چه دده د تحقیق له مخي نوموړي ژبه مطالعه کوي نیما کړي معلومات وړاندي کوي .

د انسان صوتي غږي

انسان يوله بله خپل افکار او مطالب د آوازونو په واسطه اظهاروي . دغه آوازونه چې انسانان يې د صوتي غږو په واسطه له خوږي يا پزړي او يا خوږي او پزړي دواړو لارو څخه راباسي د - فونېټیکس (Phonetics) او فونېمیکس (Phonemics) په واسطه چې د ژبپوهني دوي مهمې څانگي دي مطالعه کيږي . په ژبپوهنه کې يوازې هغه آوازونه تر څپرني لاندې نيول کيږي چې په ژبه او خبرواتر کې استعمال کيږي . دادی اوس به د انسان هغه صوتي غږي چې د خبرواتر په وخت کې د آوازونو په توليدولو کې مهمه برخه لري په دې لاندې شکل کې وښيو :

په تېر شکل کې د انسان صوتي غړي په دې لاندې ډول سره منوول سوي دي :

- ۱- ژبه : ژبه پر پنځو برخو باندي وېشل سوې ده : ۱- ريسنه (root) ۲- وروستی برخه (dorsum) ۳- منځنۍ برخه (Center) ۴- دمخنۍ برخه (blade) ۵- دژبي سر (tip).
- ۲- دخولې لورۍ برخه : ۶- ژبي (uvula) ۷- نرم تالو (velum) ۸- زير تالو (dome) ۹- اوږي (Alveolar ridge).

۳- غاښونه او شونډي

۴- ستونځي (Pharynx) چه دوې لاري لري : يوه دخولې اوبله ډيزي . که نرم تالو پورتي خواته وخوځيږي نو ډيزي لاس وتړله شي ، او که ژبه دنرم تالو وخواته وخوځيږي دخولې لاس وتړله سي .

۵- بغيرمزي (Vocal cords) ، دتنفسي نل په لويه برخه کې موقعت لري اودنړيو تاروخڅه تشکيل سوي دي . داواز دادا کېدلوپه وخت کې هوا دحنجرې (larynx) له خاليگاهه خڅه دنغيزمزوترمنځ تېرېږي . که دهوا دتېرېدلوپه وخت کې بغيرمزي بيخي سره نږدې وي نو دهوا جريان يې رپوي او کوم آوازچه په دغه وخت کې توليدېږي بڼغڼ آواز (Voiced sound) . بې بولي ککه د (ب) يا (د) آواز .

او که بغيرمزي لږ سره ليري وي دهوا جريان يې نسي رپولای او په دغه وخت کې بې بڼغڼ آواز (Voiceless sound) توليدېږي ککه د (پ) يا (ت) آواز . دغه سبب دی چه بغيرمزي په صوتي غړو کې ډېر اهميت لري .

د آوازونو وټونځي

(Position of articulation)

 انسان صوتي غږي دخولې په خواکي پردو و برخو وپشل کيږي : ښور پد وکي اونه ښور پد وکي . ښور پد وکي صوتي غږي (Articulators) هغه صوتي غږي دي چه د آوازونو د اډاکولو په وخت کي په حرکت کي وي او هغه دادي : د ژبي وړوستي ، منځني اود منځني برخه ، د ژبي سر اولاندي شونډه . اونه ښور پد وکي صوتي غږي چه — (Point of articulation) يې بولي هغه صوتي غږي دي چه د آوازونو د اډاکولو په وخت کي حرکت نه کوي او ځای پر ځای ولاړ وي . د اصوتي غږي دادي : نرم تالو ، زير تالو ، اوري ، دلور و غاښونو بېخونه ، دلور و غاښونو سرونه اولوره شونډه .

هرکله چه ښور پد وکي اونه ښور پد وکي صوتي غږي سره يوځای سي د آوازونو وټونځي او مخرجونه تشکيل يږي . د مثال په توگه که د ژبي سر اولور و غاښونو بېخ سره يوځای سي نو د (ت) يا (د) مخرج تشکيل يږي او که کښته شونډه اولوره شونډه سره يوځای سي د (ب) يا (پ) وټونځي تشکيل يږي . که لاندني جدول چه په هغه کي د ځينو آوازونو وټونځي اود هغوی د ولونه ښوول سوی دي په غور وگورو په عمومي ډول آوازونه پرده واساسي اولويوډلو باندي وپشل سوی دي : انسدادی (stops) ، احتکاکي (Fricatives) او طنطنه لرونکي (resonants) . اکثره هغه آوازونه چه په ژبه کي استعمال يږي له دغودرو دلوڅخه په يوه ډله کي شامل يږي .

manner of articulation دآواز دادا کولو ډول		position of articulation دآواز دادا کولو ونځونې	ښوونيز	ښوونې غاړيسيزې	غاسيزې	اوبيز	عکږ ژبي	اوږي ټالويږ	زېږ ټالويږ	نم ټالويږ	ژبي پيز	ښوونې ټالويږ	فکرکيز	مستونيز
			bilabial	labiodental	dental	alveolar	retroflex	alveopalatal	palatal	velar	uvular	labiovelar	Pharyngeal	Glottal
STOPS انسانکي ساده	Simple	پېرغده نغښ	p	p	t	t								
		b	b											
	aspirated	پېرغده نغښ	p ^h			t ^h								
		b ^h				d ^h								
	glottalized	پېرغده نغښ	p ^ʔ			t ^ʔ								
		b ^ʔ												
	affricated	پېرغده نغښ				tʃ								
	bʃ													
	laterally affricated	پېرغده نغښ				ʈ								
	bʈ													
	Prenasalized	پېرغده نغښ	mp			nt								
	mb					nd								
	implosive	پېرغده نغښ												
	ɓ													
FRICATIVES احتکاکي	slit	پېرغده نغښ		f	θ				x					h
		v	v	ð					χ				ʕ	
	groove	پېرغده نغښ				s	ʃ	ʂ						
	z													
	lateral	پېرغده نغښ				ʎ								
	ʝ													
RESONANTS طنطنه لرونکي	lateral	پېرغده نغښ				j		ɻ						
	nasal	پېرغده نغښ	ɱ			ɲ								
	m	ɱ	ɲ	n	ɳ	ɰ	ʋ	ɣ						
	median	پېرغده نغښ	w					ɤ						
	w				r		ɣ							
FLAPS	پېرېد وټکي	پېرغده نغښ												
TRILLS	رېږدې وټکي	پېرغده نغښ									r			

voiced : پېرغده voiceless : نغښ

انسدادی آوازونه هغه آوازونه دي چه دادا کولو په وخت کي يې مخرچ تپ -
وتړل سي او دهوا جريان بند سي ، خود مخرچ د ترلوڅخه وروسته دفعتاً مخرچ وپرايل
سي او په دې توگه يوانسدادی آواز تولید سي . لکه د (ت) يا (پ) آواز . دانسدادی آواز
مهم خاصیت دادی چه دمخرج تړل يې د احتکاکي او تنتنه لرونکو آوازونو په توگه دوام نه
کوي . احتکاکي هغه آوازونه دي چه دهغوی دادا کولو په وخت کي په صوتي وټونجی کي
احتکاک پېښ سي لکه د (س) يا (ز) آوازونه . تنتنه لرونکي آوازونه هغه آوازونه دي چه
دهغوی دادا کولو په وخت کي په صوتي وټونجی کي نه احتکاک پېښیږي او نه دانسدادی
آوازونو په څېر دمخرج تړل او دفعتاً پراښتل واقع کیږي ، بلکه دا هغه آوازونه دي
چه په حنجره (Larynx) کي پیدا سوي وي او وروسته دخولې او پزي په واسطه
یو ډول اوبل ډول کیږي لکه د (ن) یا (م) آوازونه .

برسېره پر نوموړو درولو یو ډول دوه ډوله نور آوازونه هم په ژبو کي
پېښیږي چه یو ډول يې پر پېد وټکي (Flaps) اوبل ډول يې رپرېد وټکي (trills)
آوازونه نومیږي . پر پېد وټکي هغه آوازونه دي چه د ژبي دیوه ډېر چټک حرکت په
واسطه ادا کیږي چه کله کله دیوه ډېر لنډ انسدادی آواز سره شباهت لري ، او -
رپرېد وټکي آوازونه هغه آوازونه دي چه د ژبي ، شونې انویا ژبی ډېر وچټکو
حرکاتو په واسطه ادا کیږي .

آوازونوڊولونه

آوازونه په عمومي ډول پر دوو برخو وېشل کېږي: کانسونينټونه او واولونه. کانسونينټ (Consonant) هغه آواز ته وايي چه دهغه دادا کولو په وخت کې د صوتي غړو د تماس له امله دهوا په هغه جريان کې چه دهغه دادا کولو په وخت کې له خوږې يا پزې يا د غوډوار ولاړو څخه راوړي انسداد، احتكاك يا کوم بل ډول بندش پېښ سي. لکه د (ب) يا (پ) دادا کولو په وخت کې چه د دوو شونډو د تماس له امله دهوا په جريان کې بندش واقع کېږي، يا لکه د (ج) يا (چ) دادا کولو په وخت کې چه د ژبې او اوږې تماس دهوا په جريان کې بندش راوړي. که دوه يا زيات کانسونينټونه په يوه سيلاب کې متصل سره راسي او د دوی په منځ کې واول نه وي کلسټر (cluster) يې بولي. لکه په پردی کې (پ) او (ر) او په آزمويست کې (س) او (ت).

واول (vowel) هغه آواز ته وايي چه دهغه دادا کولو په وخت کې د صوتي غړو ترمنځ داسي تماس نه پېښېږي چه دهوا په جريان کې انسداد او بندش واقع سي، خود ژبې او شونډا نو د مختلفو حركاتو له امله دخوږې داخلي برخه بېل بېل شکلونه پيدا کوي چه په دې توگه واولونه يوله بله يخپل منځ کې توپير پيدا کوي لکه په لاس، ډېر او سور کې د (ا، ي، و) آوازونه. د پښتو کانسونينټونه او واولونه په لاندي ډول دي:

الف : کانسونینتونه :

g	گ	ž	ژ	dz	ځ	b	ب
l	ل	z	ز	x	خ	p	پ
m	م	s	س	d	د	t	ت
n	ن	š	ش	ɖ	ډ	t̪	ټ
ŋ	ڼ	ʂ	ښ	r	ر	ʃ	چ
h	ه	g	غ	r̥	ر	č	چ
		k	ک	z	ز	ts	خ

حیني عربي کلمې په پښتو کې استعمالیږي . دغه عربي کلمې حیني داسې عربي آوازونه لري چې په پښتو کې نسته . نو هرکله چې دا عربي آوازونه په پښتو کې تلفظ کېږي په عمومي ډول په هغو پښتو آوازونو سره تبدیلیږي چې دغو عربي آوازونو ته نږدېوالی ولري . لکه ف < پ ، ق < ک یاخ ، ث < س او داسې نور نوموړي عربي آوازونه دادي :

ث s ، ح h ، ذ z ، ص s ، ض z ، ط t ، ظ z ، ع ɖ ، ف f ، او ق q .

په حینو ژبو کې حیني آوازونه دي چې کله کله د کانسونینت او کله کله د واول په ډول ادالېږي . په پښتو کې دوه آوازونه دي چې کله کله د هجا هسته تشکیل کړي او د واول په توګه څرګندسي ، خو حیني وخت د هجا هسته نه تشکیلوي او د کانسونینت په

ڊول ادا کيری . نوموړي دوه آوازونه دادي :

و (w) : لکه په (kandāw = کنډ و) او (walwār = ولور) کې .

ی (y) : لکه په (yaxáy = یخی) او (agāy = آگی) کې .

ب : واو لونه : Vowels

- و (o) : لکه په (nor = نور) او (por = پور) کې .
- و (u) : لکه په (pul = پل) او (sur = سور) کې .
- و (ū) : لکه په (nūru = نورو) او (tūru = تورو) کې لومړي واوونه^(۱) .
- ي (i) : لکه په (dzir = څير) او (pir = پير) کې .
- ي (ī) : لکه په (Kīzi = کيری) کې لومړي (ي) .
- ې (e) : لکه په (der = ډېر) او (šmer = شمېر) کې .
- زورکی (ə) : لکه په (zra = زره) او (lewa = لېوه) کې .
- آيا زور (a) : لکه په (arx = اړخ) او (sar = سر) کې .
- آ (ā) : لکه په (kār = کار) او (ās = آس) کې .

دادي اوس به د پښتو لومتن د کندهار ، بلمتن د ننگرهار او يو بل متن د پېښور په لهجو دنوموړو سيمبولونو په واسطه د نمونې په توگه وليکو . دمخه تردې چې نوموړي متنونه وليکو بايد وويل سي چې د خج (stress) راوړل اونه راوړل او بدلون نديوازي په پښتو بلکه دنړۍ په ډېرو ژبو کې دکلمو ومعني ته تغيير ورکوي . مثلاً په (پرېوتکه او کښېنستم)

(۱) : په نوموړو کلمو کې داسې (و = ū) دکندهار په لهجه کې راځي . (۲) په نوموړي کلمه کې داسې (ی = ī) دکندهار په لهجه کې راځي .

کي که خج پرلومري سيلاب باندي راسي يوه معني لري اوکله دپاي پر سيلاب باندي راسي بله معني ورکوي . نوځکه په لاندي متنونکي دخج رعایت هم کووا وهغه د يوې داسي علاقي () په ډول د سيلابونو پر سر باندي اير دو . داهم بايد - وويل سي چه د امتونه ځکه چي د ليک له مخي ليکل سوي دي نو ممکن په ځينو ځايونو کي دلته پوره نمانندگي ونه کړای سي .

دکندهار لهجه

د بناځای بېنوا په قلم

يوازي پښتو

دالوست په يوازي پښتولیکم ، چه دبلي ژبي يوتوري پکښي نسته . هوکې اډژبي ښه والی هم دغه دی چه هره ژبه بنيالي دومره اراته وي ، چه د ژبي څښتن هر مار د زړه وينا په خپله ژبه ويلاي سي . که څه هم ژبي يودبله و مرستي ته سره اړي دي او يوازي کومه ژبه بشپړه نه ليدله کيږي ، بيا هم ځيني ژبي له خپله ځانه دونه - وينا وي او توري لري چه څښتن يې مړني وي نو په لږ زيار د پردوله اړي څخه وزي . د عربو ژبه هغه ژبه ده چه دنړۍ د ژوند يو اولور و ژبو څخه بلله کيږي . خو سره له دغه هم ځيني پردي توري پکښي سته چه ددغي ژبي پوهاو رابنوولي دي . دغسي هم داوسني ژوندۍ نړۍ لوري ژبي لکه انگرزي او فرانسوي يانوري ژبي پردي لاتيني يا يوناني توري پخپل منځ کښي لري . پارسوهم يوه خوږه

ژبه ده چه دا زم کاله راهیسی د مېرنيو مشرانو تر سیوري لاندې یې روزنه کړې.
خوسره له دې دونه روزني هم ویوازي پارسولیکوته بیچ نه لیدل کړې ، او د پره
به درنه وي چه یوازي پارسو ولیکله شي ، هر و مروه و عری ژني ته ارشواو که نه
یوه لیکه یا دوی درې لیکي به په زیار ولیکلي سي .

له سبه مرغه زمونږ پښتو ژبه د پره امته ده . مونږ که لږ څه
زیار وکان و ، نو په خپله ژبه به هر څه په یوازي پښتو ولیکو . که څه هم مونږ
اړند یوچه هر و مروه یوازي پښتو ولیکو . دنړی ټولي ژني یوه دېلي په مرسته
بشپړه کړې ، خوبیا هم داد ژني سبه والی دی چه یوه ژبه د وني امته وي او -
دومره توري ولري چه دېلي ژني له اړی څخه ووزي . دا څرگنده ده چه زمونږ پښتو
ژبه د هر څه د پاره بېل بېل توري لري او د لویو غرو په لمنو کې د سپینو پښتنو په
زړو کې بنځ دي . که څوک پلټنه پسي وکړي ، د پري وینا وي او د پرتوري به
وموي چه اوس نشته یا مونږ ته څرگند نه دي .

— د نوموړي مضمون فونیمیکي بڼه —

yawāzi paštó

dá lwást pə yawāzi paštó likám čí dā báli žābi
yáw tórəy pəkši nāsta. hóke! dā žābi šawālay ham
dağá ^{day} čí hára žāba šāyi dúmra ártā wí čí dā žābi tsastán

har rāz da zřá wayná pə xpála žába wayálay si. Ka tsa ham žábi yaw da bala wa mrásti ta sara úri di aw yawázi Kuma žába bášpara ná lidala Kízi, byá ham dzini žábi la xpála dzána dona waynáwi aw túri lari či tsastán ye maranáy wi, no pa laz zyár da pradó la aráy tsaxa wázi.

da ʔarábu žába hága žába da či da naray da žwandáyu aw lwáru žábu tsaxa balála Kízi. xu sará la daga ham dzini pradi túri pakši stá či da dégi žábi pohánu rášoweli di. dagási ham da osanáy žwandáy naray lwári žábi láka — angrezí aw faránsawí yá nuri žábi pradi láteni yá yonáni túri pə xpál mándz Kši lari. pārsó ham yawa xwazá žába da či dá zar Kála rāhisi da meranáyu mášarānu tar syóri lāndi ye rozána Kízi. xu sará la de dóna rozáni ham wa yawázi pārsó Tikálu ta bič na lidal Kízi, aw déra ba draná wi či yawázi pārsó — wálikala si. harú marú ba wa ʔarabi žábi ta ar su aw ka na yawá líka yá dwe dre líki ba pa der zyár wálikali si.

— la sa márga zmúz pastó žába dera ártá da. muz ka láz tsa zyár wákázu, no pə xpála žába ba har tsa pa — yawázi pastó wáliku. Ka tsa ham muz ar na yu či harú marú

ba yawāzi pastó likú. da naray tóli žabi yawa da báli pa —
 mrasta bašpara Kízi, xu byā ham dā da žabi šawālay day či
 yawa žaba dóni ártā wi aw dūmra túri wálari či da báli žabi la
 aray tsaxa wawzi. dā tsargānda da či zmúz pašto žaba da har
 tsa dapāra bel bel túri tǎri aw da lūyu gró pa lamānu Kši da
 spinu paštanó pa zró Kši sax di. Ka tsók palatāna pasi wákri,
 déri waynāwi aw der túri ba wámumi či os násta yá muz ta
 tsargānd ná di.

دیناغلی الفت په قلم

دنگرهار لهجه

د کوم ځای دی ؟

یو کور یې دلته دی ، بل په کابل کې ، بل په یو بل ځای کې . څه ځمکه په کوهدامن
 کې لري ، څه په بغلان کې ، څه په یو بل ځای کې . نغدي روپې یې په رشوتونو دلته
 پیدا کېږي ، مگر گټه ور باندې نور بانکونه کوي په یو بل ځای کې . ته ووايه چه دی
 د کوم ځای دی ؟

مینه یې له دې خلکو سره نشته ، او دنور و ملکونو خلک ورته پر
 کمران دي . د دې ځای ژبه یې نژده او په پردیو ژبو افتخار کوي . د دې وطن له
 شعرا و موسیقي نه خوند نه اخلي او د خارجي موزیک په صفت مریږي نه . مونږ
 ته په نخوت او نفرت گوري او د پردیو مستخدمینو په مقابل کې ډېره تواضع کوي .

ته ووايه چه دی دکوم خای دی ؟
 دی دهیخه خای نه دی ، خکله چه هر خای دده دی اوسری
 ورته هر خای و بلی شي . هو ! داهغه مرغه دی چه خلور فصلونه په خلورو
 مملکتونو کي تېروي او وطن نه لري . وطن نه پېژني ، دیوه وطن په هوا کي نه الوزي
 او د وطن سرې او تودې نه شي تېرولی .
 داهغه حياش دی چه بې له عيش و راحت نه نورخه نه پېژني او
 له وطن سره هیخه مینه او غلاقه نلري .
 مونږ هغه کسان ددې وطن بللی شو چه د وطن په کاناو او بوتوسر ورکوي او په
 سختو وړخو کي د وطن په کارېږي ، که خه هم پوله او پته نلري ، او په زه وکوږلو
 او جونگر وکي اوسي .
 هو ! زما په عقیده دا وطن دهغه چانه دی چه دې پرو
 خکمو قبالي بې اخیستی دي ، بلکه دهغه چا دی چه د وطن مینه بې په زه کي ده
 اوله وطن سره علاقه لري .

د نوموړي مضمون فونېميکی بڼه

da Kúm dzāy day?

yaw kor ye dālta day, bāl pa Kāhul Ke, bāl pa yaw bāl dzāy
 Ke. tsa dzmāka pa Kodāmān Ke larí, tsa pa Baglān Ke, tsá
 pa yaw bāl dzāy Ke. nāgde rupāy ye pa rišwatúno dālta paydā

Kre, mógar gáta warbānde nor bānkúna Kawí pa yaw ba1
dzāy Ke. ta wāwāya či day da Kúm dzāy day?

mína ye la de xálko sara nášta, aw da nóro
mulkúno xálk warta der grān di. da de dzāy žaba ye nážda aw
pa pradāyo žábo iftiḡār Kawí. da de watán la šer aw mosiqí
na xwānd na áxli aw da xārijí mozík pa sífāt marézi na. múnz
ta pa naxwāt aw nafrāt góri aw da pradāyo mustaxdimino pa
moqābil Ke đera tawāzó Kawí.

ta wāwāya či day da Kum dzāy day?

day da héts dzāy na day, dzáKa či hár dzāy
da da day aw saray warta hardzāyí wayálay ši. ho! dá haga
margá day či tsalór fastúna pa tsalóro mamlakatúno Ke terawí
aw watán náleri. watán na péžani, da yawá watán pa hawá Ke
na álwuzi aw da watán soxé aw tawdé náši terawálay.

dā haga ayāš day či bé la áyš u rāhāt na
nór tsə na péžani aw la watán sara héts mína aw alāqá náleri.
munz haga Kasān da dé watán bašálay šu či da watán pa Kāno
aw búto sár warkawí aw pa séxto wráđzo Ke da watan pakā-
rézi, Ka tsá ham púla aw patáy náleri, aw pa zaró Kođálo aw

Jongáro Ke ósi.

*ho! zmá pa agidá dá watán da haga čā nā day
či da đero dzmáko qabálé ye axiste di, bálke da haga čā day
či da watán mína ye pa zra ke da aw la watán saracatqá lari.*

دېلېنور لهجه :

دسرو تعویذ (۱)

یوه شپه شهموز یوخوا جرتي قاتلان دجهیلې په کور ورخطا کړل . داکه پر پوته .
صابره او جهیله دواړه په کښی مړې شوې . شهر روز دخپلي ورپرې اود بوږی په مرگ
دمکرډ پر ویرا وژرا او کړه . پولیس خپل تفتیش کښی ډبر په اخلاص سره کار او کړو ،
ولی هیچاهم دریسنتیا وشهادت ته غاړه نه کېښوده . او نتیجه داشوه چه شهر روز
په یوخوا وژو کښی دخپل مشر ورور په خانی کېناستو . خودنا صر په بیچ کېدو
یې په زړه کې غټه بوغمه پالې شوه . په خوا او شا کلو کښی یې ډبر کوشش ورپسې
او کړو ، ولی هیڅ پته یې اونه لگېده . ماشوم ناصر دخپل وطن نه ډبر لري یو
لوی بنا ته اوسېدو . یوه شپه چه ډبر ستړی شو ، نو چرته په یوه باغیچه کې
دیو بیچ دپاسه اوده شو . دا باغیچه دلوی کاروباري تاجر په کور کې وه .
سحر وختی چه دکور مالک سېت رحمان دسپل دپاره بهرتلو ، نو په باغیچه کې

(۱) : دامضهون دیناغلی رشیدعلی دهقان اثر اودیناغلی جهان زینب نیاز یېښوری لهجه ده .

بي دخيل كور نه خطا شوي ماشوم اوليد و چه لاهغه شان بي غمه اوده پروت
 وه ، بنگلي ته لار واوسره دخيل تيره بيرته هغي حاي ته راغلو چرته چه هغه -
 ماشوم لاهغه شان اوده وه .

وايي چه ددي سبت يوزوي وه چه دبر بنگلي وه اوهم
 لکه ددي ماشوم وه . دوي ته خپل مرشوي زوي ورياد شو ، د دوار و په سترگو کښي
 اوسنگي وي . دواړه ساه نيولي د ماشوم په خوا کښي غلي ولاړ وو چه په دې کښي
 ناصر هم له خوبه بيدار شو . او تراوتر يي کتل او بيا په رتور توپه ژړا شو .
 د سبت تير ناصر خپلي سينې ته جخت کړو .
 دواړو ژړل ، خودواړه نه پوهېدل چه دروي د ژړا وجه خده . سبت رحمان
 ناصر په غبره کښي اوچت کړو اووسره دخيل تيره کهرې ته لاړل .

د نوموړي مضمون فونيمیکي بڼه

da sró tāwíz

yawá špá Šamróz yaw so ujrati qātilān da
 Jamilé pa Kor warxatá Krał . dāká préwata . sābirá aw
 Jamilá dwāra paké mré šwe . Šamróz da xpāle wweré aw da
 budé pa márg da makar đér wir aw jará óKra . pulis xpál
 taftiš Ke đér pa ixlās sara Kar óKro . wále héca kum da

rištiáo šahādāt ta gāra ná Kexoda. aw natijá dá šwače
Šamróz pa yaw só wrádzo Ke da xpál mášar wrór pa xāné
Kénāsto. xo da Nāsár pa bač Kedó ye pa zra Ke gāta bogmá
pāte šwá. pa xwá u šā Kálo Ke ye đér Košís wárpure óKro,
wále hēs páta ye onágeda. māšúm Nāsár da xpál watán na
đer lāre yaw lwé xār ta órasedo. yawá špá ci đer stāre šo, no
čárta pa yawa bāgičá Ke da yaw binč da pása odá šo. dá bāgičá
da lwé Kārubarí tájir pa Kór Ke wá. sahar waxti če da Kor mālik
set Rahnán da wél da pára bahár tló, no pa bāgiča Ke ye da xpál
Kor na xatā šawe māšúm ólido, če lā hága šān begāma uđa prot
o. banglé ta lāro aw sará da xpál tabāra byérta hage zé ta rāglo
čárta če hage māšúm lā hága šān uđá o.

Wāyi če da dé set yaw zwé wo, če đér xKúle
o aw ham láka da dé māšúm wo. dwi ta xpál mar šawe zwé
waryād šo, da dwāro pa stārgo Ke úxke we. dwāra sāniwáli da
māšúm pa xwá Ke gāli watār wu, če pa de Ke Nāsár hūm la
xóba bedār šo. awtār awtār ye Katál, aw byā pa ráto ráto
pa jará šo. da set tabár Nāsár xpale siné ta júxt Kro. dwāro
jarál, xo dwāra ná poedál če da dwi da jará wāja sá da. set

*Rahmān Nāsar pa gega Ke učāt Kro, aw sarā da xpāl
tabāra Kamré ta lāraī.*

فونٹیکس او فونیمیکس

آزبہ دھغوا آوازونو مجموعہ دہ چہ تر یو خاص نظم اوسیسہم
 لاندی پہ خبر وکی استعمالیڑی . دا آوازونہ پہ خولہ ، پزہ اوستونی کی ادا کیری او
 بیالہ هغوی خخہ کلمی او جہلی جو ریڑی چہ پہ دہی توگہ انسانان یولہ بلہ د
 هغوی پہ واسطہ خپل مطالب سرہ ادا کوی . کہ شوک و غواری چہ یوہ داسی ژبہ
 مطالعہ کری چہ ددہ نہ وی زدہ نودی مجبور دی چہ تر یولو د خخہ د هغی ژبی
 آوازونہ مطالعہ کری . دانسان پہ صوتی غرو کی یو شو محمد و د غری دی چہ د
 آوازونو دادا کولو پہ وخت کی بنوری او حرکت کوی . کہ سری دنومورو
 بنور بد و نکو صوتی غرو پہ پہلو پہلو حرکتونو کی مشق او تہرین و کری او د هغوی
 د حرکتونو پہ اجر کولو کی چہ د آوازونو دادا کولو پہ وخت کی اجر کیری پورہ مہارت
 او استعداد پیدا کری ، نودی کولای سی چہ د هری ژبی پہل پہل آوازونہ ادا کری . دا
 حکہ چہ د تولو ژبو آوازونہ د دغو بنور بد و نکو صوتی غرو د حرکتو پہ واسطہ
 چہ دنہ بنور بد و نکو صوتی غرو سرہ یو حای کیری ، ادا کیری .

کہ سری داسی یو فارمول راو باسی چہ د هغه فارمولہ
 مخی د بنور بد و نکو صوتی غری حرکت او د هغه رابطہ لہ نہ بنور بد و نکو صوتی

غري سره وٺوول سي نوسري به وڪولاي سي چه ديولر دغسي فارمولو
په واسطه ديوي ٿي آوازونه وٺي سي . اوفونيتيڪي الفبا هم په حقيقت کي
د دغسي فارمولو نوليوه مجموعه ده . مثال په توگه د "ب" سيمبول دسرو
حرکت ٺيبي چه هوا وپوري خواته پوري وهي . دغه هوا هرکله چه له ستوني
خخه و خولې ته راوړي ريغيز مزي رپوي . نوموړي سيمبول (ب) داهم
ٺيبي چه دهو دجريان په وخت کي دپزي لار ترلې وي او هو د خولې له لاري
جريان پيدا کوي ، خود شونډانو ديوځاي کېدو په واسطه يوځل بندش
پيدا کوي او وروسته ناڅاپه له خولې خخه وزي .

له نوموړي بيانه خخه خرکند پري چه هغه آوازونه چه
په خبرو کي استعمال پري دهو دجريان او د صوتي غرو د حرکاتو او دهغوي
ديوځاي کېدو و خخه پيدا کيري ، چه دا ټول د فونيتيڪس (Phonetics)
موضوع تشکيلوي .

په فونيتيڪس کي آوازونه په دوه ډوله سره مطالعه کيري:
يو دا چه آوازونه د ٺورېدو و نکو صوتي غرو د حرکاتو او دنه ٺورېدو و نکو
صوتي غرو سره دهغوي ديوځاي کېدو په ترڅ کي مطالعه سي . د فونيتيڪس
دا برخه آرټيکولېټوري فونيتيڪس (Articulatory Phonetics) بولي . دا چه
آوازونه د آوازونو د امواجوله مخچه وروسته تر هغه چه د صوتي غرو په واسطه
اداشي اوله خولې خخه راوړي مطالعه سي . د فونيتيڪس دا برخه اڪوسټيڪ-
فونيتيڪس (Acoustic phonetics) بلله کيري .

فونيمیکس دژ پوهني هغه برخه ده چه په هغه کي دفونيمونو
 تخذ بحث کيږي . په فونيمیکس کي فونيمونه اودهغوی تجزيه اوردسته بندي تر
 څېړني لاندې نيول کيږي .

فونيتیکس اوفونيمیکس دژ پوهني دوې څانگي دي چه په
 هغوی کي دژبي آوازونه مطالعه کيږي . نوردې له امله دوی يوله بله سره نږدې
 اړيکي لري . مگر ځکه چه په فونيتیکس کي دآوازونو يواړخ اوپه فونيمیکس کي
 دآوازونو بل اړخ ترڅېړني لاندې نيول کيږي نوښايي چه دا دوې څانگي يوله
 بله بېلې سره وساتي سي اودهغوی موضوعات يوله بله سره گڼ شي .

په فونيتیکس کي آوازونه دصوتي څروديو ځای کېدو او د
 هغوی دحرکاتوله مخي چه دنومور و آوازونو دتوليد په وخت کي اجرا کيږي په ډېر
 دقيق ډول سره مطالعه کيږي اودهراوازله پاره يوداسي سيمبول ټاکل کيږي چه
 يوازني هاغه آواز وښيي . دغسي سيمبولونه دفونيتيکي الفبا په نامه سره ياديږي .
 مگر په فونيمیکس کي ممکن يوسيمبول متعدد آوازونه چه ټول ديوه آواز غږي وي
 وښيي . مثلاً که په کومه ژبه کي يوفونيم څوالوفونه ولري (دفونيم بحث وگوري)
 په فونيتیکس کي دنوموري فونيم هر الوفون ديو بېل سيمبول په واسطه ښوول کيږي .
 مگر په فونيمیکس کي دنوموري فونيم دټولو الوفونونو لپاره يوازني يوسيمبول استعمال کيږي
 اودغه فونيمکي سيمبولونه دي چه ديوې ژبي الفبا تشکيلوي . دمثال په توگه د پند
 او توپ . پ گاني چه لومړی (پ) نفسي او وروستی (پ) ټي نفسه (پ) ده -
 (دفونيم بحث وگوري) دفونيتيکي الفباله مخي ممکن په ډې ډول سره وليکلي سي :

پند = phand ، توپ = top' . په نومور وکلمو کې چه نوموري دوي
 پ گاني يوفونيم تشکيلوي اودواړه ديوه فونيم الوفونونه بلل کيږي ، دهر يوه له
 پاړه بېل بېل سيمبول راغلي دي . مگر د فونيمکي الفباله مخي ځکه چه نوموري دواړي
 پ گاني ديوه فونيم غږي دي اويوفونيم تشکيلوي نوليواني ديوه سيمبول (P)
 په واسطه ټول الوفونونه بنوول کيږي اونوموري کلمې په دې توگه ليکلي کيږي:
 پند = pand ، توپ = top.

فونيم (phoneme)

که د ژبي آوازونه په ډېر دقيق ډول ترغورلاندې ونيسو ، له داسې آوازونو
 سره مخامخ کيږو چه هماغه يو آواز په بېلو بېلو ځايونو کې په بېلو بېلو ډولونو سره ادا
 کيږي . د مثال په توگه د (پ) آواز د (پند) يا (پل) په کلمو کې دغسې نه
 ادا کيږي لکه د (توپ) يا (چپ) په کلمو کې . ځکه چه دلومړيود ووکلمود (پ) د
 ادا کولو په وخت کې له (پ) سره يوڅه هوا په شدت سره را وځي او په دې ډول يو
 نفسي آواز (aspirated sound) ځني جوړيږي . مگر د وروستنيود ووکلمو
 د (پ) داداکولو په وخت کې دهوا جريان په دوښي شدت سره نه راوږي چه يو
 نفسي آواز ځني جوړسي . دا حقيقت به هلته په ښه ډول څرگند سي چه
 ديوه کاغذ پاڼه وخوږې ته نږدې ونيسو يو ځل لومړي دوي کلمې (پند او پل) او
 بيا دوهمي دوي کلمې (توپ او چپ) تلفظ کړو . په دې توگه به ښکاره سي چه د-

لومر يو ڪلهوڊ (پ) دادا ڪولو په وخت کي دکا غڊ پانه دهوا دجريان شخه
 ڪلهه جه شدت لري متاثره ڪيري ، اوسوري . مگر وروستنيو ڪلهوڊ (پ) د
 ادا ڪولو په وخت کي ڪلهه جه دهوا جريان بنديري نو کاغذ هم نه متاثره ڪيري
 اونه پي سي بنور ولاي . دغه رنگه (د) يوانسد ادي بنغن آواز دي چه دهغه
 دادا ڪولو په وخت کي بنغيز مزي رپيري اود دغه آواز دن بنغنتوب سبب گرڇي .
 مگر په داسي ڪلهو کي لکه (دود) يا (درد) لومري دالونه چه ددغو ڪلهو په سر کي
 راغلي دي هاغسي نه ادا ڪيري لکه دنومور و ڪلهو وروستني دالونه . يعني لومري
 دالونه ڊپر بنغن (voiced) دي او وروستني دالونه لن بنغن دي . په
 انگريزي کي (S) چه دڇينو مفردونونو په پاي کي راسي جهه ڇني جو پيري
 مگر تلفظ يي يورول ندي . دمثال په توگه (S) په داسي ڪلهو کي لکه : (books)
 يا (lips) په (س) سره ادا ڪيري ، خو په داسي ڪلهو کي لکه (eggs) يا (hands)
 په (ز) سره تلفظ ڪيري .

ڊپنتوڊ لومري مثال شخه څرگنديري چه که په پښتو
 ژبه کي (پ) دڪلمې په سر کي راسي او حرکت ولري (وروسته پي واول راغلي
 وي) نفسي آواز ڇني جو پيري او که په پاي کي راسي پي نفسه آواز ڇني -
 جو پيري . دغه رنگه ڊپنتوله دو هم مثال شخه څرگنديري چه که دال د
 ڪلمې په سر کي تر واول دغه راسي بنغنتوب پي ڊپروي او که په پاي کي
 راسي بنغنتوب پي لروي . اود انگريزي ژبي په مثال کي د books او lips په
 ڪلهو کي ڪلهه جه (S) په ٻي بنغه آوازونو (K او P) پسي راغلي دي نو

ٻي رخه (voiceless) يعني ٻه (س) سره تلفظ ڪيري اود hands او eggs
 ٻه ڪلمو کي ڇڪه ڇه (S) ٻه رخن آوازونو (d او ڄ) پسي راڳلي دي نوڻ
 يعني ٻه (ز) سره تلفظ ڪيري!!

له پورتنی بيانہ تخذ یو بل تکی ہم خرکند یري ،
 هغه داچه آوازونه ٻه يوه ژبه کي ڪله ڪله دموقعيت له امله توپير پيدا ڪوي اوڪله
 بيا دخيل د مخني يا وروستني محيط تخذ متاثره ڪيري . اوڻڪله ڇه دنري ژني د
 ساختان او آوازونو له امله يوله بله سره توپير لري نو هغه عوامل ڇه دهغوي پر
 آوازونو باندي تاثير ڪوي هم توپير لري او يوله بله سره ٻيل وي . دغه آوازونه
 ڇه ٻه حقيقت کي يو آواز وي مگر د ڄينو عواملو ٻه نسبت ڪله يو ڊول اوڪله بل ڊول
 تلفظ ڪيري د ژبوهني علما (د ژني دعناصر وداستعمال مشخصوالی =
 Complementary distribution) اصطلاح ورته راوري . مثلاً ٻه پورتنیو مثالونو
 کي ٻه لومري مثال کي نفسي (پ) او ٻي نفسيه (پ) داستعمال مشخص ڄايونه
 لري . يا ٻه بل عبارت ٻه هغه ڄاي کي ڇه نفسي (پ) راڄي ٻي نفسيه (پ) نسي
 راتلاي ، او ٻه هغه ڄاي کي ڇه ٻي نفسيه (پ) راڄي نفسي (پ) نسي راتلاي يعني
 ٻه پسنٽو کي د ڪلمي ٻه سر کي تر واول د مخه هميشه نفسي او د ڪلمي ٻه پاى
 کي هميشه ٻي نفسيه (پ) راڄي .
 له پورتنی بيان تخذ یو بل مطلب ہم لاس ته راڄي او

(۱) : داهم بايد وويل سي ڇه نوموري تبجي موز يوازي دنومور و مثالونو له مخي وڃيستي .

هغه دادی چه آواز (فونیم) یو واحدشی ندی بلکه اکثره آوازونه د آوازونو مجموعو (sound unit) ده . یعنی خوږوله آوازونه سره یوځای کیری اوبیا یو - آواز ځنې جوړیږي چه ودغه یوه آوازته په ژبپوهنه کې فونیم (phoneme) وایي . اود فونیم وهرغړي ته الوفون (allophone) وایي . مثلاً په لومړي مثال کې د پند (پ) یو ډول اود توپ (پ) بل ډول آواز دی . دادواړه آوازونه یوځای یو فونیم تشکیلوي خو په بېل ډول بیا هر یوه ته الوفون وایي . نو په دې توگه ویلای سوچه په پښتو کې د (پ) فونیم دوه الوفونه لري . یو نفسی (پ) اوبلې نفسه (پ) . په یاد لری چه نوموړې نتیجه مور یوازي د نوموړو دوو مثالونو په اساس اخیستې ده او که زیات تحقیق وسي ممکن په پښتو کې د (پ) فونیم نور الوفونونه هم ولري .

مورفیم morpheme

د مورفیم تعریف د ژبپوهنی د علماو وړخوا په بېلو بېلو ډولونو سره سوی دی . که د مورفیم د تعریف له جزئیاتو څخه سترگې پټې کړو نو د یوې ژبې په خبرو کې بیخي کوچنی صوتي واحد چه معنی ولري مورفیم بلل کیری . د مثال په توگه دا خبره وگورئ : زه راغلم چه دخلکوښکی ادا کړم = (zəraglámčidəxalkunekiadā - Kram) - په پورتني خبره کې هغه بیخي کوچنی صوتي واحد ونه چه معنی لري په لاندې ډول سره بېلولای سو :

1. za	زه	من	5. di	چه	که	10. i	لاحقہ رسمی ی
2. ra	طرف متکلم را		6. da	اضافت د		11. ada	ادا ادا
3. gl	حرکت کردن گل		7. xalk	مردم خلك		12. kr	فعل کردن کر
4. am	واحد متکلم م		8. u	لاحقہ حالت نیر صلی و		13. am	واحد متکلم م
			9. nek	خوب تک			

دیورتنی خبری مورفیمونه که په غور سره وگورود موقعیت او حیونورو خصوصیتونوله امله سره یوشی ندي اولوله بله سره توپیر لري. مثلاً دریم، اوور اونهم داسی مورفیمونه دي چه درینې حیثیت لري او که نور مورفیمونه پوري ونسبلي هم دوی خپل اصلیت او مرکزیت له لاسه نه ورکوي. دغسی مورفیم ته رینه وایي. هغه مورفیمونه چه په رینه پوري نسبلي پیوندونه (affixes) بلل کیري. لکه په راغلم = rāglam کی (ra = را او m = م) او په نکي = neki کی (i = ی). پیوندونه هم پرخوړولوباندی وپشل کیري. یوهغه پیوندونه دي چه درینو (roots) په سرکی راځي. لکه په راغلم کی د (ra = را) پیوند چه وداسی پیوندونوته سابقه (prefix) وایي. اوبل هغه پیوندونه دي چه په رینه پسې وروسته راځي لکه په راغلم = rāglam کی (m = م) او په خلکو = xalku کی (u = و). وداسی پیوندونوته لاحقہ (suffix) وایي. پیوندکله صرفی اوکله اشتقایی وي. که چیری کوم پیوند کلام دا جز ووله امله دکلمې په ماهیت کی بدلون راوړي اشتقایی

پیوند (derivational affix) ورته وایي. لکه په نېکي کې چې (نېک) صفت دی او
 (ي) یوه لاحقه ده چه له (نېک) سره یوځای سوې ده اوله نوموړي صفت تخنيزي
 اسم جوړه کړی دی. نوځکه (ي) اشتقائي پیوند بلل کېږي. که چېرې کوډر
 پیوند د کلمې وماهیت ته تغیر ورکړي لکه په کښېنم، کښېتو او کښېني کې
 (م، و، ي) پیوندونه چه د کلمې وماهیت (فعل) ته تغیر نه ورکوي بلکه یوازې
 د شخص له مخې د فعل معنی ته تغیر ورکوي. داسې پیوندونه و نه و نه صرغي پیوندونه
 (inflectional affixes) وایي. که صرغي پیوندونه له یوې کلمې څخه وایستل
 سي هرڅه چه پاته سي و هغه ته تنه (stem) وایي. مثلاً (دودونه او
 ماشومان) په کلهو کې (ونه او آن) صرغي پیوندونه دي چه که دغه صرغي
 پیوندونه له نوموړو کلمو څخه وباسو، په لومړۍ کلمه کې (دود) او په دوهمه کلمه کې
 (ماشوم) د تنو په حیث پاتېږي. مگر د (ارتياوي) په کلمه کې (ارتيا) تنه بلله کېږي.
 ځکه چه په نوموړې کلمه کې (ار) ریسنه، (تيا) اشتقائي پیوند او (و، ي) صرغي
 پیوندونه دي، هرکله چه صرغي پیوندونه (و، ي) ځنی وایستل سي ریسنه او
 اشتقائي پیوند (ارتيا) د تنې په حیث پاتېږي. د ریسنې او تنې توپیر ددی چه
 که له یوې کلمې څخه ټول پیوندونه وایستل سي څه چه پاته سي هغه ریسنه ده
 او که یوازې صرغي پیوندونه ځنی وایستل سي څه چه پاته سي هغه تنه ده. نوځکه
 ریسنه (بېله ځینو استشنا آتو څخه) یو واحد مورفیم وي، مگر تنه کله کله واحد
 مورفیم وي لکه (دود) یا (ماشوم) او کله بیا د مورفیمونو له ترکیب څخه جوړه سوې
 وي، لکه (ارتيا). بل داچه یو مورفیم کیدای سي چه هم ریسنه او هم تنه

وي لکه (دود) يا (ماشوم) د (دودونه او ماشومان) په کلمو کې چې هم
رېسبه او هم تنه ورته ويل کيږي .

په ځينو ژبو کې يو بل ډول پيوند هم پېښيږي چې و
هغه ته منځينه (infix) وايي . هر مورفيم چې په بل مورفيم ننوتې ودرغه
ننوتلي مورفيم ته منځينه وايي . مثلاً د کوليت (Quileute) په ژبه کې
هاکت (hok^wat) و سپين سړي ته وايي او هاڅکت (hock^wat)
پي جمع ده (سپين خلک) . په نوموړي کلمه کې ^w يو مورفيم دی چې د
جمع معنی لري او منځينه بلله کيږي ، ځکه چې دهاکت (hok^wat)
په مورفيم ورننوتلی دی .

په انگرېزي کې (S) چې د ځينو واحدونو نومونو په پای
کې راسي د جمع معنی ورکوي ، خود محیط د تاثیر له امله يې تلفظ په يوه حال نه
پا تېري او د مخني محیط په واسطه يې تلفظ اوږي . يعنی که وروسته ترې څن
(voiced) آواز واقع سي دی هم ورسره څن سي او که وروسته ترې څن
(voiceless) آواز راسي ئې څن ادا کيږي ، او که وروسته تر داسي آواز ونو
واقع سي لکه (S) يا (z) په (iz) سره تلفظ کيږي . لکه په دې لاندي مثالونو کې
buk (book) + s > buks rod (road) + s > rodz roz (rose) + s >
roziz bas (bus) + s > basiz .

په نوموړو مثالونو کې څرگندېږي چې د محیط د تاثیر
له امله په انگرېزي کې (S) چې د جمع معنی ورکوي کله کله د (S) او کله کله

د (zi) او ځینې وخت د (izi) په بڼه ځان ښکاره کوي. دغه رنگه په پښتو کې د (ستا = از تو) او (زما = از من) په کلمو کې (س) او (ز) دواړه یوه سابقه ده چه د ملکیت (از) معنی لري. نوموړې سابقه په (ستا) کې ځکه په (س) سره تلفظ کیږي چه تر یونې زغده آواز (ت) د مخه راغلي ده او په (زما) کې ځکه په (ز) سره اد کیږي چه تر بن غن آواز (م) د مخه راغلي ده. نو دغسې مورفیم چه یوه معنی ولري او د محیط، موقعیت یا داسې نورو عواملو په وجه کله یو ډول او کله بل ډول تلفظ کیږي ټول یو صوتي واحد تشکیلوي او یو مورفیم ورته ویل کیږي. د مورفیمو هر غړي ته الومورف (allomorph) وايي. مثلاً د پورتنیو مثالونوله مخې ویلای سوچه دانگریزی د جمع نوموړی مورفیم درې الومورفونه لري: (s)، (z) او (izi). او د پښتو هغه مورفیم چه د ملکیت معنی ورکوي دوه الومورفونه لري: (س) او (ز).

یو صوتي واحد که دوی یا زیاتي معنا گانې ولري، نو د هغه د معنا گانو د شمېر په مطابق هغومره مورفیمونه ځني جوړیږي. لکه په پښتو کې (تور = tor) د (سیاه) په معنی یو مورفیم، د (تجهمت) په معنی بل مورفیم او د (جال) په معنی یو بل مورفیم دی. دغه رنگه (ي = i) په (نېکي = neki) کې یو مورفیم او په (راځي = rādzi) کې بل مورفیم دی ځکه چه په لومړۍ کلمه کې (i) اسمي معنی لري مگر په دوهمه کلمه کې دغایب

مفرد معنی ورکوي .

هغه مورفيم چه ڪله داسم اوڪله د فعل معنی ورکوي
 ڄيئي ڪسان پي يو مورفيم بولي او ڄيئي ڪسان پي دوه مورفيمه بولي . لکه
 په انگريزي کي د (look) مورفيمه . مگر داسي مورفيمونه چه دنج په بدلون
 پي معنی بدلون مومي لکه په انگريزي کي (record = رڪورڊ) او record
 (ٽيڪي) هريو بيل بيل مورفيم بيل کيري .
 دا هم بايد په ياد ولرولکه څنگه چه يو الوفون د بل الوفون
 پر ڄاي نسي راتلاي دغه رنگه الو مورفونه هم هر يو ځانله د استعمال مشخص
 اوتاکلي ڄاي لري او يو الو مورف هيشڪله د بل الو مورف پر ڄاي باندي نسي راتلاي

مورفونيمڪي بدلون اود هغه دولونه

مورفيم ڪله ڪله د خپل محيط يا نور و عواملو د تاثير له امله بدلون مومي او بيل
 بيل شڪلونه خوره ڪوي د مورفيم و د خوبلو بيلو بدلونونه چه د محيط په وجه ور
 پېښيري اودغه رنگه دفونيمونو داسي نور و تغير ونوته چه په مورفيم کي د مختلفو
 عواملو په وجه واقع کيري مورفونيمڪي بدلون وايي . مورفونيمڪي بدلون
 (morphophonemic change) په ڄينو ژبو کي ساده او په ڄينو ژبو کي
 د پرمغلق وي . خو په عمومي ډول په دوه ډوله پېښيري : يو دا چه مورفيم

د کوم فونيم په وجه متاثره سي او تغير و خوري. لکه په انگريزي کي چه
 (s) د جمع مورفيم دی که تر ږغڼ آواز وروسته راسي ږغڼ (z) ادا
 کيږي. لکه په rooms, eggs, او roads کي او که تر ږي ږغڼ آوازي
 وروسته واقع سي ږي ږغڼ (s) تلفظ کيږي لکه په lips, roots او
 books کي. په نوموړو مثالونو کي (s) تر m, g, او d وروسته په
 (z) اوتږ P, t او K وروسته په (s) سره تلفظ کيږي او په دې توگه
 دخپل د مخني فونيم په واسطه بدلون مومي. دغدرنگه په پښتو کي د (زما =
 zmā) او (ستا = stā) په کلمو کي (ز) او (س) د مالکيت مورفيم
 دی. که نوموړی مورفيم تر (م) د مخد راسي په (ز) او که تر (ت) د مخ
 راسي په (س) سره ادا کيږي (د مورفيم بحث وگوري). يعنی نوموړی مور-
 فيم دخپل وروستني فونيم په واسطه متاثره کيږي او په همدغه سبب
 بدلون مومي. بل داچه يو مورفيم د بل مورفيم پر واسطه تغير و خوري. مثلاً
 په انگريزي کي د جمع دالرمورفونو (in ~ iz ~ z ~ s) په سلسله کي
 in يوالومورف دی چه يوازي له aks (ox) سره واقع کيږي، يعنی هر
 حای چه د aks مورفيم راسي نو د جمع د مورفيم هغه الومورف ورسره
 واقع کيږي چه د in - شکل لري او aksin (oxen) تلفظ کيږي.
 که يو مورفيم د ځينو عواملو په وجه بېل بېل شکلونه
 خوره کړي (بېل بېل الومورفونه ولري) له دغو مختلفو مغايرو شکلونو څخه يوازي
 يو شکل (يوالومورف) د اساسي شکل (base form) په توگه انتخابيږي او د

دغه اساسي شکل په اساس ټول بدلونونه چه د مختلفو عواملو په وجه و
 نوموړي مورفيم ته ورپېښي او بېل بېل شکلونه غوره کوي په خاص او
 جامع ډول بېل بېل دي. د مثال په توگه د (ستا = stā) او (زما = zma) په کلمو
 کي (س = s) او (ز = z) دوه الومورفوندي چه دواړه يوځای يو مورفيم -
 تشکيلوي. نوکه په نوموړو دوو شکلونو کي (س = s) د اساسي شکل په توگه
 انتخاب سي بايد نوموړي مورفيم داسي معرفي کړو: (س = s) يو مورفيم
 دی چه د مالکيت معنی ورکوي او که تر (م = m) چه يو رغن آواز دی دغه
 راسي په (ز = z) سره تلفظ کيږي. مگر که په نوموړو شکلونو کي (ز = z) د
 اساسي شکل په حيث انتخاب سي بايد په دې توگه معرفي سي: (ز = z) يو
 مورفيم دی چه د مالکيت معنی لري او که تر (ت = t) چه يو نې رغه آواز دی
 دغه راسي په (س = s) سره تلفظ کيږي.

د اساسي شکل انتخاب د مورفيم په بېلو بېلو شکلونو
 کي اختياري دی، خو حتی الامکان بايد کوښښ وکړي چه د مورفيم هغه
 شکل د اساسي شکل په توگه انتخاب سي چه د هغه په اساس د نوموړي
 مورفيم دنور و شکلونو بيان په ساده او اسانه ډول سره امکان پيدا کړي.
 د مورفونيم کي بدلون يو مشهور قسم اسي ميليشن
 (assimilation) نومېږي او هغه دادي چه کوم آواز د گاونډي آواز
 د تاثير له امله د نوموړي گاونډي آواز سره يوشی سي يا ورته والی پيدا کړي.
 لکه په (سنبله) کي چه (ن) په (م) سره بدلون مومي يا لکه په (یک گړه)

کي چه د (یک) ک په خبر وکي په (گ) سره ادا کيږي . په لومړي مثال کي
 (ن) په (م) سره ځکه بدلون مومي چه د (ن) له څنگه یو شونډیز آواز (ب)
 راغلی دی او د دغه آواز د تاثیر له امله (ن) ه په شونډیز آواز (م) سره اووښتی
 دی . په دوهم مثال کي (ک) یو نې بڼه انسدادی آواز دی چه دخپل گاونډي
 آواز (گ) د تاثیر له امله بڼه سوی دی . په اسیمیلپشن کي که د مخني
 آواز پر وروستني آواز باندي تاثیر وکړي او وروستني آواز بدلون ومومي
 پراگريسيو (Progressive) ورته وايي لکه په ترکي کي ($git\ di > git\ ti$)
 دی (ولار) او که وروستني آواز پر د مخني آواز باندي تاثیر وکړي او د مخني
 آواز ته تغير ورکړي ريگريسيو (regressive) ورته وايي لکه په (ستا) او
 (زما) کي چه وروستني آواز پر د مخني آواز باندي تاثیر کوي . اسیمیلپشن
 دوه ډوله واقع کيږي : یو داچه د داسي آواز په واسطه واقع سي چه د
 تغير سوي آواز تر څنگ واقع وي او فاصله ونلري . ودې ډول اسیمیلپشن ته
 متصل (contiguous) اسیمیلپشن) وايي ، لکه په (ستا) او (زما) کي . اول
 داچه اسیمیلپشن د داسي آواز په واسطه واقع سي چه د تغير سوي آواز تر
 څنگ نوي راغلی او یوله بله سره فاصله ولري ، یعنی په منع کي یې یو یا څو
 آوازونه راغلي وي . و داسي اسیمیلپشن ته منفصل (noncontiguous)
 اسیمیلپشن وايي . لکه په دري کي (سرش) چه په (سرش) سره تلفظ کيږي .
 په دې مثال کي لومړی (س) د وروستني (ش) د تاثیر له امله په (ش) سره
 تبدیل سوی دی او د (س) او (ش) ترمنځ نور فونیمونه راغلي دی .

د مور فونیمیکي بدلون یو بل قسم ډیسمیلېشن
 (dissimilation) نومېږي: کله کله په یو ترکیب (کلمه) کې یو
 آواز دوه ځایه (مکرر) واقع کېږي. که چېرې نوموړی آواز له نوموړو
 دوو ځایونو څخه په یوه ځای کې په یو بل آواز سره بدلون ومومي و دغې عملې
 ته ډیسمیلېشن وايي. لکه د نهونج اولونج په کلېو کې (ان) بدلون په (ل)
 سره.

د مور فونیمیکي بدلون یو بل قسم قلب (metathesis)
 نومېږي او هغه ددی چه د فونیمونو په ترتیب کې بدلون واقع سي لکه: مخکه
 ، مخکله - روځ ، ورځ - لوېشت ، ولېشت .

د فونیمونو زیاتوالی یا حذف بل هم مور فونیمیکي
 بدلون بلل کېږي. مثلاً په انگریزي کې (s) د جمع مورفیم دی چه کله -
 کله د (z) په شکل څرګندېږي لکه په roads ، eggs او داسې نورو کلېو کې.
 مگر د disiz په کلمه کې چه مفرد یې diš دی، د (i) فونیم راغلی دی.
 په پښتو کې ځینې خلک (دېرش) په (دېش) سره تلفظ کوي او کله کله -
 (خلوېښت) په (خلوېښ) سره ادا کوي او په دې توګه له دېرش څخه (ر)
 اوله څلوېښت څخه (ت) حذفوي. دغه رنگه که په انگریزي کې یې ښځه
 کانسونینټ چه د روډو اولونو په منځ کې واقع سي دېرځله ښځن کېږي
 لکه betar چه په bedar سره تلفظ کوي. دغه رنگه ښځن کانسونینټ
 چه په پای کې راسي په ځینو ژبو کې کله کله یې ښځه کېږي لکه د جرمني

tag (ورخ) چه په tak سره تلفظ کيږي. نوموړي اودغه ډول نور بدلونونه چه په مورفيم کې پېښيږي ټول مورفونيم کې بدلونونه بلل کيږي.

ديوي ژبې دمورفيهنود معلومولو اوبلولولارې

څرنگه چه دنړۍ ژبې د داخلي ساختمان او جوړښت له امله يوله بله توپير لري، نود هغوی مورفيهنونه هر په يوه بڼه ځان نه څرگندوي. په ځينو ژبو کې يو ډول او په ځينو نورو ژبو کې بل ډول مورفيهنونه موجود دي. يو ژب پوهاند ديوي ژبې دمورفيهنود معلومولو په وخت کې بايد له ډېر غوراو احتياط څخه کار واخلي خو چه دهغې ژبې دمورفيهنونو شکلونه په صحيح ډول سره پيدا او معرفي کړي. ديوي ژبې دمورفيهنود معلومولو او بپلولو په وخت کې بايد دالاندې ټکي په نظر کې ونيول سي:

مورفيم له سېلاب سره کومه رابطه نلري. يعنې کله کله يومورفيم خوشېلابه وي او ځينې وخت يوسېلاب څومورفيهلري. مگر داسې هم ډېر پېښيږي چه يومورفيم يوسېلاب وي. مثلاً (کندهار = Kandahar) يومورفيم دی چه درې سېلابه لري. (حَم = dzam) يوسېلاب دی چه دوه

مورفيمه (dz + am) لري. (لاس = lās) يو مورفيم دی او یوسېلاب لري.
 د مورفيمونو او فونيمونو شمېر هم یوله بله څه رابطه نه سره لري.
 د مثال په توگه د (رنا = runā) په کلمه کې (رن = run) چه درې فونيمونه
 لري يو مورفيم دی او (آ = ā) چه يو فونيم دی يو مورفيم هم دی. نو يو مورفيم
 ممکن یوازې يو فونيم وي. يو فونيم کله کله د بېلو بېلو مورفيمونو په ډول -
 څرکندېدلای سي. خو کله کله هماغه فونيم یوازې د یوه فونيم په حيث نه
 د مورفيم په ډول په ژبه کې پېښېږي. مثلاً د (نېکي = neki) او (څي = dzi)
 په کلمو کې (i) يو فونيم دی چه په نوموړو ډولونو کې د بېلو بېلو مورفيمونو
 په ډول راغلی دی. يعنی په لومړۍ کلمه کې يو ډول او په دوهمه کلمه کې بل ډول
 معنی لري. مگر د (څير = dzir) په کلمه کې بيا هماغه فونيم معنی نلري
 او یوازې د يو فونيم په حيث راغلی دی نه د مورفيم په ډول.

کله کله محقق د ژبې د مورفيمونو د معلومولو په
 وخت کې له یو شمېر داسې مثالونو سره مخامخ کېږي چه په هغوی کې يو ډول
 صوتي واحد ونه او يو ډول معنا گانې راغلي وي. نو محقق باید بېله غور او
 کافی تحقيق څخه د نتیجه واخلې چه نوموړي صوتي واحد ونه دیو ډول
 معنی د موجود والي له امله او د هغوی د یوشمې والي په وجه يو مورفيم وي.
 لکه چه ووايي په دې ټولو کلمو کې (کور = Kor، کوټه = Kotá،
 کړی = Kazdáy، کلا = Kalá، کای = Kálay) د هستوگنې د ځای
 معنی پرته ده، او په دې ټولو کلمو کې يو صوتي واحد (K = ک) راغلی دی

نوځکه (ک = K) یو مورفیم دی چه دهستوگني دځای معنی ورکوي . دغه سبب دی چه محقق هېڅ وخت له نیمگري ډېتاشخه مثبته نتیجه نه اخلي له نوموړو کاهوسه که داسي کلمې لکه (خونه = xúna ، جونگره = jongara ، ښار = sār ...) یوځای کړو څرگنده به سي چه (ک = K) دهستوگني دځای معنی نه ورکوي او مورفیم سي بلل کېدای .

که یو مطلب په دوو بېلوش بوکي اداسي ، ممکن د مورفیمونو شمېر یې - توپیر ولري . د مثال په توگه په پښتو وایي : زه کورته یم = za kor ta dzam او په انگریزي وایي : I go home = ay go hom . نوموړی مطلب په پښتو کې په پنځه مورفیمه (za + kor + ta + dz + am) او په انگریزي کې په درې مورفیمه (ay + go + hom) سره اداسوی دی . نوکه موږ وغواړو چه د انگریزي ژبې د نوموړي خبري مورفیمونه د پښتو د ترجمې له مخې معلوم کړو باید په دې فکري ونسو چه ځکه چه په پښتو کې نوموړې خبره پنځه مورفیمه لري نو په انگریزي کې هم باید پنځه مورفیمه ولري . بلکه زموږ تحقیق باید د حقایقو پر اساس ښاوي او ځکه چه د انگریزي د ژبې مورفیمونه معلوموو نو د انگریزي ژبې خپل ساختمان باید په نظر کې ونیسونه دا چه د پښتو ژبې د ساختمان په اساس د انگریزي ژبې ساختمان فرض کړو .

دیوې ژبې په مورفیمي تجزیه کې موږ باید زیار و باسو چه دهغې ژبې - ساختمان په هغه ډېتاکي چه موږ یې په لاس کې لرو په داسي کوچنیو توپوسه تجزیه کړو چه نوموړې هغه توپه یوازې یو مورفیم وي . (ودا

تجزیہ موبن د شکلونو د پرتله کولو او مقایسه کولو په ترڅ کې کولای
 سو . که دا کار موبن په بریالیتوب سره سرته ورسوو نو ټول هغه مور
 فیمنه به چه په دپټا کې موجود دي لاس ته لاسي . د مثال په توگه په -
 لاندي ډول د پشه یي ژبي دهغي لهجې د یوې لنډې دپټا مور فیمی تجزیه
 کوو چه د نورو د درې په پنجو قلعو کې خلک خبري په کوي :

1. éloamāgošīnjše	داز موبن کور دی .	4. élodār	داغرن .
2. éloamābāgše	داز موبن باغ دی .	5. búbakārgošīj	د پسر سینه کور .
3. amāgošīj	ز موبن کور .	6. pašayībúbakārjābše	(پشه یي د پشه سینه ش به ده)
7. élobakār bāgše		داسه باغ دی	

که دلومری اودوهي خبري معناوي سره پرتله کړو
 د دواړو خبرو معناوي نور سره یوشی دي او یوازي په (کور) او (باغ) کې
 توپیر سڅ لري . دنومور و خبرو په پشه یي شکلونو کې کوم توپیر چه راغلی
 دی هغه یوازي د gošīj او bāg په ټوټو کې دی . نو کوم معنی لرونکی
 او کرامري ټوټې چه مور دنومور و دوو خبرو د مقایسې له مخې سڅ بېلولای
 سویوه د gošīj اوبله د bāg ټوټه ده چه لومری ټوټه د (کور) اودوهي
 ټوټه د (باغ) معنی ورکوي . په دریمه خبره کې یوه د gošīj ټوټه راغله
 ده چه د مخه یي موبن معنی لاس ته راوستلې ده چه و (کور) ته وايي اود

نوموري خبري په معنی کي هم دغه مطلب موجود دی . نوموړي خبري پاته برخه *ama* ده چه ددغي خبري د معنی له مخي څرکند يږي چه د (نوموړي) معنی ورکوي . که لومړی او څلورمه خبره سر پرتله کړو - څرکند به سي چه نوموړ و خبره په معنی کي يوازي يو مطلب مکرر راغلی دی چه هغه د (دا) مطلب دی او د نوموړ و دوو خبرو په پشه يي شکلونو کي هم يوازي يوه توتبه مکرر راغلي ده چه هغه د *əlo* توتبه ده . نو د نوموړ و دوو خبرو له پرتلي څخه دا څرگند يږي چه *əlo* او (دا) سره يوشی دي او هرکله چه په څلورمه خبره کي موندنه دا څرگنده سوه چه د *əlo* توتبه د (دا) معنی لري نو دا هم بايد ومنل سي چه په نوموړي خبره کي د پشه يي خبري پاته توتبه (*dār*) د نوموړي خبري د پاته سوي معنی (غږ) سره يوشی ده . اوس بيرته ولومړی خبري ته راځو . په لومړی خبره کي د نور و ټولو شکلونو معنا وي لاس ته راغلي دي او يوازي د پشه يي په خوا کي (*še*) او د پښتو ترجمې په خوا کي (دی) پاته دی چه طبعاً د واره سره يوشی دي . يعنی (*še*) د (دی) معنی ورکوي .

په پنځه خبره کي *gošij* موندنه معلوم سوچه د (کور) معنی ورکوي . په دې ډول پاته توتبه (*bubakar*) د (ډېر - ښه) په معنی پاتېږي . که دغه توتبه په اوومه خبره کي وپلټو ، څرگنده به سي چه نوموړي توتبه يو واحد مورفيم نه دی . ځکه چه دهغي يوه برخه (*bakar*) د (ښه) په معنی راغلي ده او بله برخه يي (*bú*) يو بل

مورفيم دی چه په څرکند ډول د (ډبر) معنی ورکوي . په شپږمه
 خبره کې نور ټول مورفيمونه موب ته معلوم دي او کورشي چه پاته دی هغه
 د پشه يي په خوا کې د *ab* ټوټه او د پښتو ترجمې په خوا کې د (ثربه) مفهوم
 دی چه دا دواړه هر طبعاً بايد يوشی وبلل سي . يعنی *ab* د ژبې معنی لري
 په پورتني ډول موب وکولای سواي چه ټولې معنی
 لرونکي ټوټې چې په نوموړي ډبره کې راغلي دي دهغوی له معنا گانوسه لاس
 ته راوړو . ددغي لنډې ډبره له مخې د شکلونو د پرتله کولو او مقایسه کولو
 په ترڅ کې موب د اهم څرگنده کړه چه نوموړي ټوټې واحد مورفيمونه دي .
 د نوموړو مورفيمونو لست په لاندې ډول سره ترتيبولای سو :

elo	دا	dār	غږ
amā	زموږ	bū	ډبر
gošīŋ	کور	baKār	ښه
še	ډی	jāb	ژبه
bāg	باغ	pašayī	پشه يي

د يوې ژبې د مورفيمونو د معلومولو له پاره کافي مواد او کړه کتنه ضروري
 ده . ځکه چه په لږ موادو کې حسيني وخت محقق د مورفيم حقيقي ښه نسي
 پېژندلای . نو د پاره د دې چه ډبر کوچني معنی لرونکي صوتي واحد ونه

پخپل حقيقي شکل او بڼه سره پيدا کړای سي محقق بايد هغوی په ډول
ډول او بېلو بېلو خبرو کې ترغور لاندې ونيسي او د هغوی د صحيحې اندازې
په باره کې خپل ځان ډاډه کړي. دادی اوس د عبري ژبې د لاندني ډېټاډ
مورفيمي تجزيې په ترڅ کې پر دې مطلب باندې رڼا اچوو :

1. šamartihū	مادې وساته	5. šamarnūhā	مورې د اوساتله
2. šamartihā	مادې وساتله	6. šamarnūkā	مورې تاسي وساتلست
3. šamartikā	ماتاسي وساتلست	7. qatalihū	مادې وواژه
4. šamarnūhū	مورې دې وساته	8. qatalnūhū	مورې دې وواژه

په لومړي او دوهم خبره کې د معنی توپير يوازې په
(دی) او (دا) کې راغلی دی. يعنې د نوموړو د واورو خبرو معنی يوشی ده
يوازې د ويره فرق لري چه په لومړي خبره کې غایب مذکر او په دوهم خبره
کې غایب مؤنث یاد سوی دی. عبري خبرې هم د واره نوکت مت يوشی دي
يوازې د لومړي خبرې په پای کې $\bar{\alpha}$ او د دوهم مثال په پای کې $\bar{\alpha}$ راغلی دی
نو په سرسري نظر کې سړی وکوي ممکن د نتیجه واخلې چه (لآ) يو
مورفيم دی چه د (دی) يعنی غایب مذکر او ($\bar{\alpha}$) يوبل مورفيم دی چه د (دا)
يعنی غایب مؤنث معنی ورکوي. خو که د سړي خبره هم ورسره يوځای
کړو څرکند يري چه ($\bar{\alpha}$) په دس واورو خبرو کې مشترک

راغلی دی او کوم شی چه په دس و سر و خبر و کي تو پیر لری هغه د -
 hū , hā , او Kā تو پی دی . حله چه دنومور و در و خبر و نوره معنی
 یوشی ده او یوازی په در و ضمیر و نوکی تو پیر سر لری . نو اوس باید دا
 نتیجه حنی و اخلو چه نوموری در پی تو پی در پی مور فیهونه دی چه د -
 نومور و در و ضمیر و نوله پاره راغلی دی یعنی hū د (دی) ، hā د (دا) او
 Kā د (تاسی) معنی ور کوی .

که خلمه ، پنجه او شپړمه خبره هم ورسره یو حای
 کرو اوله نومور و شپړ و برخو تخذ هغه مور فیهونه چه دغه مور معلوم
 کړل (hū , hā , او Kā) و باسو په پاتو برخو کي Samar په تولو
 خبر و کي مشترک راغلی دی یوازی په کور حای کي چه د مفرد متکلم ضمیر
 (نره) راغلی دی هلته (tī) او په کوم حای کي چه د جمع متکلم ضمیر
 (مور) راغلی دی هلته (nū) ورسره یو حای سوی دی . نو حله د نتیجه اخلو
 چه (tī) یو مور فیم دی چه د مفرد متکلم (نره) معنی لری او (nū) یو
 مور فیم دی چه د جمع متکلم (مور) معنی ور کوی .

که اوومه او اتمه خبره هم له نومور و خبر و سره یو
 حای کرو ، کومه توتبه چه نا آشنا په نظر راځي هغه د (qatal) توتبه ده .
 دنومور و در و خبر و په معنی کي چه کوم شی مور ته نوی په لاس راغلی
 دی هغه د (وواژه) مطلب دی . حله چه د دغه نوی مطلب له پاره یوه نوی
 توتبه (qatal) په لاس کی لرو نو د نتیجه اخیستلای سو چه (qatal) یوه

توتپه ده چه د (وواژه) معنی ورکوي .

که ټولي خبري له سره ترپاڼه وگور و ، بېله (وساته) شخه نور د ټولو معنا ووله پاڼه مو ، مورفيمونه يا معنی لرونکي ټوټې پيدا کړي دي ، او د شربو په هغه موادو کې چه مونږ ترخپرنې لاندې نيولي دي يوه توتپه (šamar) پاته ده . ځکه چه په يوه خوا کې د (وساته) مطلب او په بله خوا کې د (šamar) توتپه لرونوڅرکندېزې چه (šamar) يوه معنی لرونکې توتپه ده چه د (وساته) معنی ورکوي . بل دا چه که لومړی اوڅرکند خبر له اوونې او اتمې خبرې سره مقایسه کړوڅرکنده به سي چه په نوموړو خبرو کې په کورځای کې چه (وساته) راغلی دی هلته د (šamar) او په کوم ځای کې چه (وواژه) راغلی دی هلته د (qatal) توتپه راغلي ده چه دا هم پر دې باندې دلالت کوي چه د (šamar) توتپه د (وساته) په معنی سره پېښېږي . د نوموړو خبرو د مورفيمونو لست په لاندې ډول سره ترتيبولای سو:

šamar — وساته	hā — ها
tī — ټي	Kā — کاسي
hū — ځي	nū — مونږ
qatal — وواژه	

(۱) : تاسی دا احترام له پاڼه راغلی دی . اصلاً Kā د مفرد مخاطب له پاڼه راځي .

ديوي ژبني دمور فيمونه د معلومولو په وخت کي بايد دمور فيمونه نوالومور فونه هم په نظر کي ونيسو، او که کوم مور فيمونه پيل پيل لومور فونه ولري هغوی هم بايد معلوم کړو او دهغوی د استعمال مشخص ځايونه ونيسو. دادي اوس به د مثال په توگه په لاندي ډول د (zapotec) د ژبني ديوي لنډې ډېټا مور فيمي تجزيه وکړو او ووبه کور وکه ځينو مور فيمونه نوالومور فونه درلودل هغه به هم معلوم کړو او دهغوی د استعمال مشخص ځايونه به ونيسو. د زپوتیک ژبه په مکسيکو کي ويلي کيږي.

1. reKabiza? (استمراري حال) زه جواب ورکوم	8. duwaza? زه ژوند کوم
2. rudibiciza? " زه وچوم	9. ru'naza? (استمراري حال) زه غورځوم
3. rugalaza? " زه اور لگوم	10. Ki بريول
4. riKiaza? " زه کنيږم	11. ra'aza? (استمراري حال) زه ځم
5. eKabi جواب ورکول	12. udibici وچول
6. riduwaza? (استمراري حال) زه ژوند کوم	13. duwa ژوند کول
7. riKuWaza? " زه ساتم	14. ritaza? (استمراري حال) زه اخلم
15. riKiZa? (استمراري حال) زه مينځم	

نومورې ډېټا که ستر پايه پوري په يوه نظر سره وگورو، د دې ډول دمور فيمونه پکښې راغلي دي: تنه، واحد متکلم، ضمير او استمراري حال.

په (1، 2، 3، 4، 6، 7، 9، 11، 14 او 15) مادو کې د مورفيمونو نوموړي درې
سره ډولونه راغلي دي. په (5، 10، 12 او 13) مادو کې يوازې تنې او په اتد
ماده کې تنه او د واحد متکلم ضمير راغلی دی. که (6، 7 او 13) مادې سره پر تله
کړو څرگنده به شی چې (duwa) تنه، (za²) واحد متکلم ضمير او (zi)
استمراري حال ښيي. دغه رنگه په ټولو هغو موادو کې چې (نه) راغلی دی -
هلته (za²) هم راغلی دی. له دې شخړه څرگندېږي چې (za²) د (نه) په
معنی دی. که دوهم او دوولسمه ماده سره پر تله کړو څرگنده به سې چې
(udibici) تنه ده چې د (وچولو) معنی لري، (za²) د (نه) معنی ورکوي
او کوم صوتي واحد چې داستمراري حال معنی لري هغه د (۳) صوتي
واحد دی. ځکه چې (zi) او (۳) دواړه داستمراري حال معنی ورکوي
نو څرگنده ده چې نوموړي دواړه صوتي واحدونه د يوه مورفيم الومور فونو
دي. د دې دپاره چې په ښه توگه څرگنده سې چې نوموړي صوتي واحدونه
الومور فونو دي نو ښايي چې د هغوی مشخص استعمال هم پيدا کړو. په
نوموړو موادو کې که په غور سره وپلورو څرگنده به سې چې (zi) تل
ترکانسونينې او (۳) تل تر واول د مخه راغلي او يو د بل پرځای باندې
هيڅکله نه واقع کېږي. نو ځکه موږ د دواړه صوتي واحدونه د يوه مورفيم
الومور فونو بولو. هغه مورفيمونه چې په نوموړې دېټاکي راغلي
دي په لاندې ډول سره ښوولای سو:

1. ۳ ~ ۳i ^(۱) استماری حال	7. duwa ژوند کول
2. za' زه	8. Kuwa ساتل
3. ekabi جواب وړ کول	9. u'na غورځول
4. udibici وچول	10. Ki پړیولل
5. ugala اورنگول	11. a'a تلل
6. Kia کښل	12. ?a اخیستل

کله کله د مورفیمونو د الو مورفونو د استعمال شخص
 ځایونه دهغه محیط له مخې چه نوموړي الو مورفونه پکښې واقع سوي وي نه
 څرکندېږي . په داسې حال کې ښایي چه ټول هغه ځایونه وښوول سي
 چه نوموړي مغایر شکلونه پکښې واقع کېږي . د مثال په توگه دمکسیکو د یوې
 بلژبې چه هېواوې (Huave) نومېږي د دې لاندې ډېټا مورفیمي تجزیه کوو :

1. andiomáac موبهیله کوو	2. ačiatíac موبه څیرو
3. imboláac موبه بیرېږو	4. ahiráac موبه لرو
5. ačičíac موبه څېښو	6. ahačíac موبه وړکوو

(۱) دغه ډول علامه (~) د یوه مورفیم د الو مورفونو د ښوولو په غرض د نوموړي مورفیم د الو مورفونو ترمنځ راځي (د دغه سمبټ پای وگورئ).

7. andokóoc	مون کبان نیسو	8. ianáac	مون خنی لځو
9. acoháoc	مون لوب کوو	10. uwíac	مون لپون اخلو
11. akoočíac	مون پر بکوو	12. auwáac	مون وځو
13. andok	کبان نیول	14. anĵialáac	مون میده کوو (پهچن یا دهنی نوبی)
	15. ašomáac		مون پیدا کوو

نوټې : پرته له دیار لسمې مادې څخه چې نوموړییم دی ، په نور و ټولو خبر و کي دوه دوه مور فی هونه راغلي دي .

که په نوموړې ډېټا کي په غور سره وگور و په هر ه ماده کي یو متکلم ضمیر او یو فعل راغلی دی . که د بید او د وولسمه ماده سره مقایسه کړ و ، څرگنده به سي چې په دواړو کي یو مشترک صوتي واحد (āac) راغلی دی او د نوموړو مادو په ترجمه کي مون یو مشترک مطلب (مون) لرو . نو ځکه د دغې ډېټاله مخي نوموړی مشترک صوتي واحد (āac) د (مون) معنی ور کوي . او که په نور و هغو ځایو کي چې نوموړی صوتي واحد راغلی دی وگور و هم دغه نتیجه و اثبات ته رسین ی . یعنی هر ځای چې (āac) راغلی دی په پښتو ترجمه کي (مون) راغلی دی . په شپږمه او لسمه ماده کي یو بل صوتي واحد (íac) مشترک واقع سوی دی چې د دغو مادو په ترجمه کي یو مشترک مطلب (مون) راغلی دی . نوموړی صوتي واحد هم د (مون) په معنی سره بېلولای سو . دغه ننگه که او و و مر او د یار لسمه ماده سره

پرتله کړو وڅرگنده به سي چه (00c) د (موبن) معنی ورکوي. نو
 په نوموړې دپتاکي درې صوتي واحدونه دلاحقې په توگه د (موبن) له پارټه
 راځلي دي چه درې سره ديوه مورفيم الومورفونه بلل کېږي. د مخه موبن ته
 ويل سوي وه چه پرته له ديارلسمي مادې څخه په هره ماده کې دوه مورفيمونه
 راځلي دي. ځکه چه په نوموړې هره ماده کې د جمع متکلم دمورفيم الومورف
 راځای دی نو د هري مادې پاته برخه له هغه فعل سره مساوي ده چه وموبن ته
 دهغې مادې په ترجمه کې راکړه سوي دی. د نوموړي دپتاکي مورفيمونه په لاندې
 ډول سره بېلولای سو :

1. - áac ~ - íac ~ - óoc	موبن	2. andiom	هيله کول
3. imbol	بېرېدل	4. ahir	د لولوول
5. ačič	څېښل	6. ahač	ورکول
7. andok	کبان نيول	8. ian	رانگ
9. acoh	لوبه کول	10. uw	پورول
11. akooč	پرې کول	12. auw	وتل
13. anjial	میده کول	14. ašom	پيداکول
15. ačiat		خپل	

د جمع متکلم دمورفيم د الومورفونو د استعمال مشخص ځايونه د نوموړي
 دپتاکي مخې نه معلومېږي. نو ځکه ددې د پارټه چه دهغوی د استعمال

مشخص جالیونه و بنوول سې یوانزنی لاس داده چه دهر الومورف سره
دټولو هغو شکلونولست واخیستل سې چه له هغه الومورف سره واقع کیږي.
دالستونه په لاندې ډول سره ترتیبولای سو :

- āac :	- ĩac :	- ōoc :
andiom - هیله کول	ačiat - خیرل	andok - کلبانیول
imboł - بېرول	ačič - خېښل	acoh - لوبه کول
ahir - درلوول	aħač - وړکول	
ian - راتگ	uw - پورول	
auw - وتل	akooč - پرې کول	
anjial - میده کول		
ašom - پیدا کول		

خو په داسې مواقعو کې دپاره درې چه زموږ په کار کې
اسانتیا پېښه سې ، دېره ښه لاس داده چه لومړی له ĩac او ōoc سره
دهغو شکلونولست ترتیب کړو چه له نوموړو دوو الومورفونوسره واقع کیږي
او وروسته ووايو چه نور ټول شکلونه له āac سره واقع کیږي. دلته
مطلب صرف ددی چه په دغه ډول لستونو کې سړی وډي ته نه مجبور کیږي
چه ټول شکلونه ولیکي او په دې لحاظ یوه اقتصادي لاس داده.

ددې د پايه چه د مور فيمونو لابطه يوله بله سځ وښووله
 سي نو په پورتني مور فيمي تجزيه كي د خينو مور فيمونو سره د لابطي وړه
 ليكه (-) راغاي ده . هغه شكل چه همپشه د كوم تركيب په سر كي راځي ،
 نوموړې وړه ليكه تر هغه شكل وروسته ايسنوله كيږي . هغه شكل چه
 همپشه د كوم تركيب په پاي كي واقع كيږي نوموړې ليكه تر هغه شكل
 د مخه راځي . كه وغواړو چه د كوم مور فيم بيل بيل الوموږ فونه وښيو نو بايد
 د نوموړو الوموږ فونو تر منځ يوه كزه وښه ليكه كښنو . دو .

الهجوي اطللس

د هجر كله چه دوه كسه په يوه ژبه خبري سره كوي
 كه سري په ډېر غږ ورتنه خيږ سي ، د دوي په خبر وكي توپير موجود
 وي . او هماغه يوه موضوع يو سري په يو ډول او بل سري په بل ډول كلمو
 كي ادا كوي . كمن يو سري په خپلو خبر وكي داسي كلمې استعمال كړي چه
 د هغه بل سري د كلمو په پانگه كي نوي ، يا يې زده وي خود هغوي د استعمالولو
 سره عادت ونلري . دغه ډول ديوي كورني لهجه ويلي كورني ته خه
 ناخه توپير لري . په يوه ټولنه كي بيل بيل اجتماعي كروپونه لكه خواران

اوبه ايان ، مريان او خپلواک وگړي ، تعليم يافته او نې تعليمه خلک په خپل منځ کي د لهجې اختلاف لري . تردې چه ځيني وخت داسي پېښيږي چه د يوه اجتماعي کړو پ غړي د بل اجتماعي کړو پ غړي په خبره که څه هم د واره ديوي ژبي ويونکي وي خود لهجې د توپير په وجه ښه نه پوهيږي . د نړا و ښځي لهجه هم توپير سره لري . دنراليا نوا ونه رو په وينا ووکي هم ځيني وخت توپير ليدل کيږي . مثلاً د افريقا په ډېرو ښارونو کي زليان له اکثر وهغو مذهبي اصطلاح گانوسره چه د دوی پلرونه او ميندي په پوهيږي آشنائي نلري . د اتوپير په هغو ځايونو کي ډېر ليدل کيږي چه نر وړکچر په چټکتيا سره د بدلون په حالت کي وي . هغه خلک چه هر وخت په نژدې تماس کي وي يا په يوه کلي يا يوه ښار کي ژوند کوي او په هماغه يوه اجتماعي يا اقتصادي ډله پورې اړه لري ژبه تقريبا په يوه ډول سره استعمالوي . مگر هغه کسان چه په ندرت سره يايې ښځي موقع نومي ميندې چه يوله بله سره په تماس کي سي او خبري اتري سره وکړي ، په خبر وکي يې نريات توپير ليدل کيږي . د مثال په توگه د برتانيې عالمي انگريزي ژبه په لندن او مانچسټر کي ډېر ورته والی سره لري . خود نوموړو ښارونو په شا او خوا کي محلي لهجې يوله بله ډېر توپير سره لري . د جغرافيايي موقعيت په اساس ممکن ديوي ژبي ويونکي پخپلو خبرو او وينا ووکي څرگندا اختلافونه او توپيرونه ولري . د اتوپيرونه په عمومي ډول په آوانو ، شکلونو ، د شکلونو په ترتيب ، کلمو او معنی گانو کي ليدل کيږي . د مثال په توگه د کندهار د لهجې د (بن) او (بن) آوانونه د ننگرهار او په

حِينونور و لهجو کي په (گ) او (خ) سره ادا کيږي . په کندهام کي (چوپا)
ته (شپون) او (موتروان) ته (موتروان) وايي ؛ مگر په حِينونور و لهجو کي نوموړي
کلمې په (شپين) او (مېتران) سره تلفظ کيږي .

يوه ورځ له کندهام څخه کابل ته په موټر کي تلم . موټروان
او کليز د واپه رېکتيا وو . پر لاري د موټر په ماشين کي څه خرابي پېښه
سوه . کلېنز ورکېسته سو پر ماشين يې کار شروع کړ . موټروان په سيمت
کي ناست ؤ او وکلېز ته يې ورېنځ کړل ؛ "چکيش کيږده چکي روخله"
که موټروان د کندهام په پښتو خبري کولای نو به يې ورته ويلې وای ؛
"چکش کښېږده چاکورا واخله" .

په حِينول لهجو کي وايي (سري دى = saray day) او
په حِينول لهجو کي وايي (سري دى = saray day) مگر په حِينول لهجو کي وايي
(سري ده = saray da) . په کندهام کي (گوگرد) ته (اور لگيت يا-
اولگيت) وايي ، او (گرگ) ته (شر مېن) وايي ، او (ډنگر) د لاغر په معني استعمالوي
مگر په حِينونور و لهجو کي (گوگرد) ته (کوکړ) او (گرگ) ته (لېوه) وايي او
(ډنگر) د (غوايي) په معني استعمالوي .

که موبن و غواړ و چه د يوې ژبي بېلې بېلې لهجې اود
هغوی توپير ونه په صحيح ډول سره وښوولای سو ، نو د هري لهجې په
بانگ کي د ژبپوهني له اصولو سره سم يولر تحقيقات کوو ؛ او هغه مواد چه
د هغوی په واسطه موبن د نوموړي ژبي بېلې بېلې لهجې اود هغوی توپير ونه

وینو ولای سو د ژبپوهني د علمي اساساتوله مخي راغونډ وو. دغه مواد چه راټول سول او دخپر ولوله پاره آماده سول مونږ کولای سو چه په بېلو طریقو سره هغه نشر کړو. یوه طریقه داده چه دیوه کاغذ پر مخ باندی د هر جواب وړ کوونکي (informant) خبري په بېلو بېلو عموري ستونونو کي په داسي ډول سره را ولو چه د ټولو جواب وړ کوونکو هغه جوابونه چه دیوي موضوع په باره کي یې وړ کړي دي څنگ پر څنگ پر یوه افقي لیکه باندی واقع سي، خو په دې توگه مونږ وکولای سو چه نوموړي جوابونه یوله بله سره پر تله کړو. بله طریقه داده چه نوموړي جوابونه د نقشو په توگه په داسي ډول سره وښو چه په هغه کي د هر جواب وړ کوونکي جواب د هغه جواب وړ کوونکي د هستوگني په ځای کي واقع سي. دغه دوه طریقه یوه غوره طریقه ده. ځکه چه د دغسي نقشو یوه مجموعه مونږ ته موقعه راکوي چه دیوي ژبي د بېلو بېلو خاصو وداستعمال مشخص ځایونه په نوموړو نقشو کي د مقایسه کولو په ترڅ کي پیدا او مقایسه یې کړو او په یوه نظر سره په اسانه توگه له نوموړو نقشو څخه خپل مطلب لاس ته راوړو. د دغسي نقشو مجموعه چه په هغو کي دیوي ژبي د بېلو بېلو له وجود غځي او داسي نور توپیرونه ښوول سوي وي د ژبپوهني په اصطلاح لهجوي اطلس (dialect atlas) بلل کيږي.

کوم سړی چه د ژبي تحقیق کوي و هغه ته محقق
(Field worker) وایي. جیلیرون (Gillieron) چه د سولیس

یوډ پر نامتو ژبپوهان دی وایي چه محقق باید یوسړی وي . یعنی دیوې ژبې ټولې لهجې بنایي چه دیوه سړي په واسطه ثبتي سي . مگر جود (Jud) او جې برگ (Jaberg) چه دواړه دده شاگردان وو دایتالیې اوسویس د ژبپوهني او نژادپوهني (Ethnology) داطلس په ترتیبولو کي یې له دس و تنو شخه کارخیستی دی .

محقق بنایي چه دلېجې په محل کي کاروکړي اود جواب وړکونکي جوابونه پخپله باید ولیکي . دپتا (هغه مواد چه دژبې دلېجو دتحقیق له پاره راغونډیږي) بنایي چه دخبرودعادي سرعت له مخې ثبته سي چه طبیعی وي نه دورواو غیرطبیعي خبرو په موقع کي . دخبرو په ثبتولو کي به دپرتلواری نکوي . یعنی هرکله چه محقق دپاره سي چه اوازو یې په صحیح ډول سره اورېدلي دي نو وروسته دي دهغوی په ثبتولو کي اقدام وکړي . محقق باید له جواب وړکونکي شخه داغوبنینه ونکړي چه یوتوری تردسې یا خلو واره زیات تکرارکړي . بلکه اکثره محققین ولومړي تلفظ ته اهمیت ورکوي او که کومه اشتباه ورته پېښه سي هغه په نورومتأهو خبروکي رفع کوي . محقق باید دا کوبنښن ونکړي چه دژبې ټول مواد هرو مرو ترعمومي قواعد ولاندې راوي . مخکله چه په یوه ژبه کي یې قاعده او غیرمنظم شیان دژبې یوه مهم برخه تشکیلوي اود باقاعده شیانو په شېراهمیت لري . نو ددې له امله هرڅه باید کت مټ په هغه ډول سره ثبت سي چه په ژبه کي موجود وي اود هیڅ شي له ثبتولو شخه باید ساتړي پتهي سي . خجونه اوفشامونه په

اکثر و ژبو کي دکلمو او جملو و معنی ته تغیر ورکوي. لکه د (خوټه، پرته، کښېنستم) په کلمو کي که پر لومړي سېلابونو باندې خج واقع سي یوه معنی ورکوي، او که د پای پر سېلابونو باندې خج ماسي بله معنی ورکوي. دغه رنگه (نزه په پوهنځي کي له ده سره گرامر وایر) په جمله کي پر خلو و برخو باندې مورف فشا را وستلای سو. پر هغه برخه چه فشا را ولود جملي معنی خه توپیر پیدا کوي. یعنی که پر (نزه) باندې فشا را ولودا معنی ورکوي چه بېله ما تخه بل څوک له ده سه په پوهنځي کي گرامر نه وایي یا ممکن دا معنی ورکړي چه بېله ما تخه دي بل څوک له ده سه په پوهنځي کي گرامر نه وایي. که پر (پوهنځي) باندې فشا را ولودا معنی ورکوي چه نزه له ده سه په پوهنځي کي گرامر وایر او بل ځای یې نه ورسه وایم. که پر (ده) باندې فشا را ولودا معنی ورکوي چه له بل چا سه نه په پوهنځي کي گرامر نه وایر بلکه یوازې له ده سه یې وایم. او که پر (گرامر) باندې فشا ماسي بیادا مطلب ځني اخیستل کیري چه بېله گرامر تخه کوم بل مضمون له ده سه په پوهنځي کي نه وایم. نو ځکه د تحقیق په وخت کي محقق بنیایي چه د ثبتي خجونه او فشا ونه هم ثبت کړي خو په دې برخه کي هم دیوې ثبتي دلته جو توپیر او ورته والی څرگند سي.

په هغه سیمه کي چه محقق د ثبتي دلته جو تحقیق کوي لومړی باید د نوموړي سیمي یوه جغرافیایي سروې وکړي خو په دې توگه څه عمومي او ابتدايي معلومات دهغو بېلو بېلو سیمو په باره کي لاسته راوړي

چه په هغوی کي د شلبي استعمال توپاير ونه موجود وي . وروسته تر هغه محقق بايد دوه کاره وکړي : يوداچه دهغو جغرافيايي سيمو يولست ترتيب کړي چه په هغوی کي د ژبني هغه عناصرا چه يوله بله توپاير ستا لري وروسته په غورا ستا وکتل سي . بل داچه دهغو عناصر ولست ترتيب کړي چه په نوموړو سيمو کي بايد دهغوی تحقيق وسي . دغه دوهمه لست چه ديولر پوښتنو شخه مرکب دی د يوه پوښتنليک (questionnaire) شکل غورځ کوي . هغه پوښتني چه د يوه پوښتنليک په توگه ترتيب يري بنايي چه يوله بله ستا رابطه ولري . يعنی که له جواب ورکوونکي شخه لومړی دا پوښتنه وکړو چه تاسي وپلا ما ته خه وياست . دوهمه پوښتنه مو بايد دا وي چه تاسي مو را ته خه وياست او وروسته پسې دخورا وياست . وياست او داسي نور ي پوښتني وکړو او هر گړی و موضوع ته بنايي چه تغيير وړانگرو .

نوموړي لستونه چه ترتيب سول بيا نو محقق په نوموړو سيمو کي سفر کوي او په هره هغه سيمه کي چه ده د مخه د تحقيق کولو له پايه تا کلي ده توقف کوي . په هغه حای کي مناسب جواب ورکوونکي (informants) پيدا کوي او د هر جواب ورکوونکي شخه يو پوښتنليک تهيه کوي . په جومي ډول په يوه سيمه کي دوه جواب ورکوونکي انتخاب يري او نوموړي خلک بنايي چه داسي کسان وي چه له کوچنيوالي شخه په هغه حای کي لوی سوي وي او هغه مواد چه محقق يې په دغه سيمه کي راغونډه وي دنوموړي ټولې سيمي دخلکو د شلبي نمايندگي وکړي . محقق بايد دنوموړو موادو د راغونډولو

نېټه وليکي . د جواب ورکونکي په انتخابولو کې د محقق ډېر غور لاندې دی .
 کوم څوک چې پوښتنه ځنې کېږي دهغه نوم د هستوگني ځای ، دهستوگني
 د ځای بدلون ، په نور وژبو کې دده معلومات ، سن او داسې نور معلومات چې
 د ژبې په بدلون کې برخه لري باید وليکل سي . د جواب ورکونکي عمر باید تر
 شپاړسو کالو زيات وي . ځکه چې بېله جزوي استثنائو څخه هغه څوک چې
 عمري تر شپاړسو کالو لږ وي په ژبه کې پوره تجربه او معلومات نلري . په
 عمومي ډول نرته د جواب ورکونکي په حيث تر سې تر جيه ورکوله کېږي .
 ځکه چې نرنسب و سې ته په ټولنه کې په عمومي ډول له خلکو سره ډېر تماس
 لري . د جواب ورکونکي فکري ذکاوت د ژبې په تحقيق کې ډېر اهميت لري ؛
 او هر څومره چې په ژبه کې ډېر معلومات ولري هغومره کتوره نتيجه ولاس ته
 راتې . د جواب ورکونکي خوله او ځاينونه بايد نواقص ونلري . ځکه چې که
 يې ځاينونه وتلي وي يا يې مثلاً ژبه کوم عيب ولري ، ممکن د ژبې آوازونه
 په صحيح ډول سره ادا نکړای سي . که يو محقق وغواړي چې صحيح مواد
 اوسه ډېر تالاس ته راوړي نو بنا يې چې د جواب ورکونکي ټوله اوضاع او خواص
 مطالعه کړي او دهغه په خوی او بوی ځان پوه کړي . ځکه صحيح او د
 ډاډ وړ جوابونه هغه وخت محقق له جواب ورکونکي څخه اخيستلای سي
 چې دوی يوله بله سبه سره وپېژني او يو د بل په خوی او بوی سره بلد سي .
 محقق بايد په دې عقیده وي چې جواب ورکونکي همېشه صحيح جوابونه
 ورکوي . نو ځکه دی بايد له جواب ورکونکي سره مباحثه ونکړي ، که څه هم

ڪله ڪله جواب ورکوونڪي مڪن غلط جواب ورکڻي جو محقق بايد
 دليلونه ورسره ونه وايي. ڪله تجزيه ثابت ڪري ڏهه ڇهه له جواب ورکوونڪي
 سره دليلونه ويل گهٽ نلري او محقق ڪولاي سي ڇهه داسي مشڪلات
 د خپلي ڊپٽا په نور و محتوياتو کي حل ڪري. محقق بايد جواب —
 ورکوونڪي په مرسته او بنوونه خپل تلفظ صحيح ڪري. ڪومرا واز يا ڪومه
 ڪلمه يا خبره ڇهه محقق دهغه په تلفظ کي اشتباه ولري په جواب ورکوونڪي
 پسي ڏي خو واره تڪرار ڪري خو صحيح تلفظ ڏي ڏهه ڪري او جواب ورکوونڪي
 هم دهغه د صحت تصديق وڪري. له جواب ورکوونڪي شخه بناي ڇهه ڏي
 په باهه کي علمي پوښتني ونسي مثلاً دا بايد ڪني ونه پوښتل سي ڇهه ولي د
 (ما احمد وليد) پر ڪامي (نه احمد وليد) يا د (زه احمد وينم) پر ڪامي
 (ما احمد وينم) سو ويلاي. د داسي پوښتنو جوابونه بايد وروسته تر
 هغه ڇهه مواد راغونڊ سول او ڊپٽا ترتيب سوهه له ڊپٽا شخه واخيستل سي.
 د تحقيق په وخت کي ڏي د جواب ورکوونڪي لياقت او ذڪاوت وستايل سي.
 له جواب ورکوونڪي سره ڊپر صميهانه او دوستانه وضعيت ڪول د محقق د —
 برياليتوب سبب گرڻي. په يوه وخت کي بايد ڊپر ڪار ونسي. په عمومي ڊول
 محقق بايد په يوه وخت کي تر (٤٥) دقيقن زياد ڪار ونکري. يعني وروسته
 تر هر و (٤٥) دقيقو بايد تفريح وسي. ڪه محقق په ورڇ کي دري وايه له
 جواب ورکوونڪي سره پنجه څلويست دقيقن ڪار وڪري اونور وخت دنومور
 موادو په مطالعه او ڏيڻو ميسنوا و پيوندونو (affixes) په يادولو سره

تپه کري ممکن يوه سمه اود پاروړ دپته راغونډه او ترتيب کري. خو
د محقق له پاره لازمه ده چه د تحقيق په وخت کي د ژبي حيني اساسي
مواد لکه دکلموريسينې، حيني لاحقې، سابقې اودهغې ژبي داسي نومهم
عناصر زده کري.

هرکله چه ټول مواد په نوموړي ترتيب سره راغونډه سول
نو وروسته نقشې ترتيب کري چه په هغه کي دهغو عناصر واستعمال په بېلو
بېلو سيمو کي وبنول سي چه دغه په پوښتنليک کي ترتيب سوي دي.
توماس او ايلن دامريکا دشپوهني نامتو پوهان دي
چه دلهجوي اطلس د موادو دراغونډولو په برخه کي يې نسبتاً نوي طريقې
استعمال کري دي. چارلس ک. توماس (Charles K. Thomas) د ژبي
هغه عناصر چه دی يې دلهجو د معرفي کولو له پاره ضروري بولي په جواب
ورکونکي باندي لولي اود تپه ريکاډر په ذريعه يې تپه پوي. په دې
طريقه کي دده گټه داده چه دی ويوه داسي چاته اړتيا نلري چه په فونيتيکس
کي د ژبي پوهي خاوند وي اونه دی ودې ته ضرورت پيدا کوي چه مجادله
وکړي چه څه ډول سيمبولونه او علائې د څه ډول آوازونوله پاره بايد
استعمال سي. که چيري د تپه شخه کار وانه خيستل سي نو د ژبي مواد
د تحقيق په وخت کي په ډېر دقيق ډول سره ثبتول خواري اودا که هغه
څوک کولای سي چه په فونيتيکس کي کافي معلومات او پوهه مهارت
ولري، خود ژبي دلهجو ټول آوازونه دهغو فونيتيکي علامو او سيمبولونو

سره سم وليکي چه ورته تهاکل سوي دي . دغه رنگه توماس په نوموړې
طريقه سره د ډېر و خلکو د خبر و نمونې په لږ وخت کي ثبتولای سي . برسېره
پر دې د تېپولو په واسطه د ډېر داسي فونولوجيکي خواص څرگند يږي چه حتی
يوه ډېره دقيقه فونوتيکي الفبا اوسيمبولونه يې هم نسي څرگند ولای . د دې
طريقې يوه بله گټه داده چه د عروضي خواصو (suprasegmental characteristics)
يا په بل عبارت د ژبي په معنی کي د خجونوا و فشارونو
دا هميت په باره کي هم صحيح معلومات لاس ته راتلای سي .

هیرلډ ب . اېلن (Harold B. Allen) له يوې بلې
طريقې څخه کار اخلي او هغه داده چه لومړی د جواب ورکوونکي څخه خواهش
کوي چه داسي شيان لکه دهفتي ، دورځوياد مياشتونو نمونه وښيي
او وروسته بيا ځيني جملې ورکوي چه خالي ځايونه ولري او هغه ډک
کړي . لکه په دې جمله کي : (د دوی ... ډېری شيدې کوي) چه جواب
ورکوونکی په نوموړي خالي ځای کي هغه کلمه راوړي چه د (خو) له پاره يې
استعمالوي . خودا هم ممکنه ده چه جواب ورکوونکی د (خو) دکلمې پر ځای
د (کامېښي) کلمه راوړي . نو د دې دپاره چه د جواب ورکوونکي څخه هغه
کلمه لاس ته راوړي چه د (خو) له پاره يې استعمالوي داسي جملې چه د نوموړي
جملې سره ورته والی ولري خو ځله تکراروي خو چه جواب ورکوونکی و دې
ته مجبور سي چه په خالي ځای کي د (خو) کلمه استعمال کړي . مثلاً داسي
جملې لکه (د دوی ... لنگه سوه اوگيلگی يې راوړ) يا لکه (غويي ديوي او ... د

شيد وله پاره روزل کيږي) اوداسي نور... ټول پوښتنليک په همدې
 ترتيب جواب ورکوونکي لولي اودجملو خالي ځايونه رکوي او په همدغه وخت کي
 د جواب ورکوونکي جوابونه تپيږي. دژبي عروضي خواص د ځينو نور هغو
 مخصوصو موادو څخه لاس ته راوي چې له جواب ورکوونکي څخه يې تپي کيږي

دلته جوي اطلس اصطلاحات

په له جوي اطلس کي د ژبپوهني علما ځيني
 اصطلاحات راوړي چې دلته يې بايد په لنډ ډول سره يادونه وسي. په
 دې جمله کي ايسوگلاس (isogloss) يوه ډېره مهمه اصطلاح ده چې ډېره
 استعمالېږي. دلته جوي اطلس په ترتيبولو کي ډېر مهم کار دادی چې دژبي
 د مختلفو عناصرو استعمال توپير چې په بېلو بېلو سيمو کي موجود وي -
 وښوول سي اودهغوی وپښتونه اوسرحدونه وټاکل سي. هغه سرحدي ليکه
 چې د ژبي د يوه عنصر استعمال توپير په مختلفو سيمو کي وښيي ايسوگلاس
 بلل کيږي. ځيني ايسوگلاسونه نسبت وځينو نورو ايسوگلاسونو ته ډېر
 مهم بلل کيږي. مثلاً کوم ايسوگلاس چې دوې لويي سيمي سره بېلوي نسبت
 وهغو ايسوگلاسونو ته ډېر مهم بلل کيږي چې ترکليواوو ورو ورو سيمو

په غیر منظم ډول سټ تیریزې . دژبني کوم عنصر چه په یوه محدوده سیمه
 کي استعمالیږي اودغه سیمه دیوه آیسوگلاس په واسطه احاطه سوې وي وهغې
 سیمې ته مرکزي سیمه (focal area) وايي . دژبني ځیني هغه عناصر چه د
 استعمال توپیر لري ممکن په پراگنده ډول سټ تیت سوې وي نوځکه آیسوگلاسونه
 هم ددغسې عناصر وداستعمال دځایونو د بنوولو په غرض یو په بل سټ ننوتلي
 اوگڼه وډسټ واقع سوې وي . داسې سیمې چه ددغسې آیسوگلاسونه پکښې راځلي
 وي کربېلېدایر یا (graded areas) یې بولي . کله کله یونزیات شمېر -
 آیسوگلاسونه په یوه ځای کي سټ واقع سوې وي اوتقریباً پر یوه خوا باندي تللي
 وي . هغه سیمه چه د آیسوگلاسونو ددغسې بندولونو په واسطه سټ بېله سوې وي
 لهجوي سیمه (dialect area) یې بولي اوددغسې آیسوگلاسونه چه د بېلو سیمو
 په منځ کي یې یولن سرحد تشکیل کړی وي نسبت ویوه آیسوگلاس یا هغو آیسو -
 گلاسونو ته چه شمېر یې لږ وي دژبني ډېر تغیرونه اوبدلونونه ښیي او ممکن کله
 کله ددغسې سیمې پر لهجه باندي یو بېل نوم کښېښول سي .

لومړی پوښتنه چه د لهجوي جغرافیې پوهان باید و هغه ته
 جواب ورکړي داده چه آیا دغه آیسوگلاسونه یا آیسوگلاس هېښه ځای پرځای ولاړ
 وي او که په حرکت کي وي ، او که حرکت کوي نو پر کومه خوا باندي روان وي؟
 یو آیسوگلاس یا د آیسوگلاسونو یو بندل چه دکوم داسې سده څنگه سټ تېر سوې
 وي چه د خلکو په منځ کي یې رابطه او تگ ماتگ قطع کړی وي په جموي ډول د
 توقف په حالت کي وي . دژبني دکوم عنصر یا عناصر وداستعمال له مرکز څخه له

سري څخه ترسري پوري اوله کلي څخه ترکلي پوري خپريري اوتر هغه وخته پوري په حرکت کي وي خوچه دکوم مانع سره مخاځ سي او ودريري. دامانع ممکن طبيعي وي لکه کورځر يا کورلوی سيند يا ممکن سياسي وي. که چيري دارول مانع وجود ونلري نوسري بايد اغلباً داسي نتيجه واخلي چه دشلي نوموري عنصر يا عناصر تل په حرکت کي وي او وهرې خواته چه لارولري هلته نفوذکوي.

د ژبني اطلس په نقشوي نه يوازي ليکي استعمالولای سو بلکه مون کولای سوچه مربع گاني، مثلثونه، دايري او داسي نوري نمبني استعمال کرو. د مثال په توگه په پښتو کي د (ښ = S) آواز په ځينو ځايو کي په (ښ = S) په ځينو سيمو کي په (خ = X) او په ځينو منطقوي کي په (خ = X) سره تلفظ کيري. که موږ وغواړوچه د (ښ = S) نوموري درې ډوله سيمي په يوه نقشه کي وښيو، کولای سوچه په هغو ځايو کي چه (ښ = S) وايي د مربع، او په هغو سيمو کي چه (خ = X) وايي د مثلث، او په هغو مناطقو کي چه (خ = X) وايي د دايرو علاخي - کنير. دواو په دې توگه د نوموري آواز بېل بېل تلفظ په مختلفو سيمو کي دنقشې پرمخ وښيو.

کله کله د ژبني کوم عنصر يا عناصر په هماغه يوه ځای کي په بېل بېل ډول سره استعماليري چه وداسي ځايوته انتقالی سيمه (transition area) وايي. لکه دکندهار په علاقه کي چه (کښی) او (کي)

دوارة وايي مگر په ننگرهار او خینونور و سیمو کې (کښي) نه استعمالیږي.
 کله کله د ژبي ځیني عناصر نیوازي په هغو سیمو کې پیدا کېږي
 چه گوښه واقع سوي وي او خلک یې له نوم و سیمو سره د پرتگ او راتگ نلري
 د دغسي سیموله پاره د مارجنل (marginal) یعنی کناري یا گوښه اصطلاح
 را ورله کېږي.

يَادُونَه

ژبه اولیک باید سڅ بېل سي . ژبه د هغو آوازونو
 مجموعه ده چه تر یو خاص نظم او سیستم لاندې دانسان د صوتي غړو
 په واسطه ادا کېږي . مگر لیک د سیمبولونو داسي یو سیستم دی چه د هغو
 آوازونو د کښلو او ترسیمولو له پاره په کارېږي . د عصري ژبپوهني
 له مخي د دغو رسم سوو سیمبولونو ته ژبه نسو ویلاي . نو که مون
 وغواړو چه دیوې ژبي تحقیق وکړو بنایي چه خبري تر غوم او کتبي لاندې
 ونیسونه لیک ؛ خصوصاً په پښتوا و داسي ژبو کې چه د ټولو واولي آوازونو
 له پاره لیکلي سیمبولونه نسته او د لیک له مخي د نوموړو ژبو د خبرو ټول
 آوازونه نسې تمثیلولای .

د ژبو د ساختمان او جوړښت او د هغو د بېلو بېلو لهجو

د توپير و نوڅېرل او معلومول ځانله اصول او ميتود لري چه دا كار بايد
له دغو اصولو او ميتودو سره سم وسې نه په غير علمي او اټكلي توگه.
دنړۍ ژبې د ساختمان او جوړښت له مخې يوله بله سره
توپير لري. نوځكه د يوې ژبې ساختمان او جوړښت بايد د كومې بلې ژبې
د ساختمان او جوړښت پر اساس تر تحقيق او وڅېړني لاندې ونه نيول سي،
بلكه هره ژبه بنيادي چه دخپل ساختمان په چوكاټ كې وڅېړله سي.
ددې د پاره چه يوه نوې ژبه په لږ وخت، په اسانه توگه
او په نسبتاً بشپړ ډول زده سي نو د شاگرد د مورنۍ او د هغې ژبې جوړښت
او ساختمان چه شاگرد يې نوې زده كوي هر ورو بايد سره پرتله سي خو
په دې توگه د نوموړو ژبو توپير ونه څرگند سي. وروسته شاگرد بايد د هغو
توپيرونو په زده كړه كې ډېر زيار وباسي چه دده ژبه يې له هغې ژبې سره
لري چه دې يې زده كول غواړي.

پای

ليک، نصير جليسونډون

د دې رسالې په ليکلو کې ما دا لاندي کتابونه کتلي دي :

1. Allen Harold B. 1958, Applied English Linguistics, New York.
2. Bloomfield, Leonard 1933, Language, New York.
3. Gleason Henry A. Jr., 1955, An introduction to descriptive Linguistics, New York.
4. Hall, Robert A., Jr. 1960, Linguistics and your language, N.Y.
5. Herbert Penzl 1961, A Reader of Pashto, The Univ. of Michigan.
6. Hockett Charles E. 1959, A course in modern linguistics N.Y.
7. Kenneth L. Pike 1947, Phonemics, The Univ. of Michigan.
8. Nida, Eugene 1949, Morphology, The Univ. of Michigan.

کتابخانه کلاسیک
دیوبند مطبعہ

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**